

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Sociální pracovník

Kód oboru: 7502R022

Název bakalářské práce:

DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST A JEJÍ DŮSLEDKY

**A LONG – TERM UNEMPLOYMENT AND ITS
CONSEQUENCES**

Autor:

Eva Tvrzníková
Na Žižkově 139
Český Dub IV
463 43 Český Dub

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Nádvorníková

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
79	0	6	20	17	2 + 1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Českém Dubu dne: 24. 04. 2008

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení:

Eva Tvrzníková

Adresa:

Na Žižkově 139, Český Dub IV, 463 43 Český Dub

Studijní program:

Sociální práce

Studijní obor:

Sociální pracovník

Kód oboru:

7502R022

Název práce:

DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST A JEJÍ
DŮSLEDKY

Název práce v angličtině:

A LONG – TERM UNEMPLOYMENT AND ITS
CONSEQUENCES

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Nádvorníková

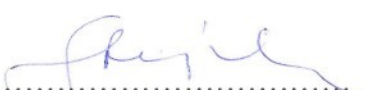
Termín odevzdání práce:

30. 04. 2008

Bakalářská práce musí splňovat požadavky pro udělení akademického titulu „bakalář“ (Bc.).

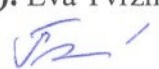

vedoucí bakalářské práce

děkan FP TUL

vedoucí katedry

Zadání převzal (student): Eva Tvrzníková

Datum: 16. 02. 2007

Podpis studenta:

Cíl práce:

Zjistit sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti u klientů pobírajících příspěvek na živobytí.

Základní literatura:

BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost – psychický, ekonomický a sociální problém.*

1.vydání. Praha:Grada, 2002. ISBN – 80 – 247 – 9006 – 8.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vytváří sociologická znalost.* 3.vydání. Praha: Karolinum,

2000. ISBN - 80 – 246 – 0139 – 7.

KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika.* 3. přeprac. vydání. Praha: Aspi, 2005.

ISBN – 80 – 7357 – 050 – 5.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce.* 1.vydání. Praha: Portál, 2003.

ISBN – 80 – 7178 – 549– 0.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby.* 1. vydání. Praha: Sociologické

nakladatelství, 1999. ISBN – 80 – 85850 – 61 – 3.

PALAN, Zdeněk. *Lidské zdroje.* 1. vydání. Praha: Academia, 2002.

ISBN – 80 – 200 – 0950 – 7.

PROCHÁZKOVÁ, Eva, PRAJSOVÁ, Ivana. *Aktivní politika zaměstnanosti v České*

republice. 1.vydání. Praha: MPSV, 1998. ISBN – 80 – 85529 – 48 – 3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky* 3. vydání, Praha: Portál: 2002. ISBN 80 – 7178 – 678 – 0.

Časopis – *Práce a sociální politika.* (měsíčník MPSV) Vydavatel – MPSV,

Neklanova15/122, Praha 2.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Českém Dubu dne: 24. 04. 2008

Podpis:

Poděkování

Největší poděkování patří **Mgr. Lence Nádvorníkové** za odborné vedení, konzultace a cenné rady, které mi poskytla při zpracování tématu bakalářské práce. Vážím si její otevřenosti k názorové diskusi. Především zkušeností a poznatků, které mi předávala během studia oboru sociální pracovník.

Děkuji také své rodině za jejich pochopení a porozumění při mém studiu, zvláště děkuji svému manželovi.

Název bakalářské práce: DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST A JEJÍ DŮSLEDKY

Název bakalářské práce: A LONG – TERM UNEMPLOYMENT AND ITS CONSEQUENCES

Jméno a příjmení studenta: Eva Tvrzníková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2007/2008

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Lenka Nádvorníková

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala sociálními důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti a vycházela ze stavu zjištěných v období let 2007 až 2008. Jejím cílem bylo zachytit příčiny tohoto jevu, ale především dopady na jedince a jejich rodiny.

Práci tvořily dvě stěžejní oblasti, a to jednak část **teoretická**, která byla zpracována za pomoci zdrojů získaných z odborné literatury. Tato část popisovala danou situaci dlouhodobé nezaměstnanosti a objasňovala důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti. Druhou byla část **praktická**, kde byly pomocí metody řízeného rozhovoru u 36 respondentů zjišťovány jejich vlastní pocity a postoje k jejich specifické situaci dlouhodobě nezaměstnaného.

Z výsledků zjištěných z této bakalářské práce vzhledem k řešené problematice bylo možné považovat skutečnost, že za dlouhodobou nezaměstnaností a jejími důsledky stojí především základní a nižší vzdělání, neochota pracovat a zlepšit si svoji životní úroveň vlastním úsilím.

Klíčová slova:

Nezaměstnanost, dlouhodobá nezaměstnanost, sociální důsledky nezaměstnanosti, životní úroveň, dávky hmotné nouze, dávky státní sociální podpory, úřad práce, nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, rekvalifikace, vzdělání.

Summary:

The bachelor's thesis deals with social consequences of long-term unemployment and is based upon data acquired from the year 2007 - 2008. Its goal is to detect reasons for long-term unemployment and it focuses specially on impact on individuals and their families.

The thesis consists of two key areas; a theoretical part that was compiled from available sources and literature. This theoretical part describes the situation of long-term unemployment and explains the consequences of long-term unemployment. The second part is a practical one in which the author used the method of a managed structured interview. She interviewed 36 respondents. The interview mapped out the respondents' own feelings and attitude towards the situation about being long – term unemployed they find themselves in.

The result of the thesis is that it points out that long - term unemployment and its consequences are mostly caused by elementary and lower education, unwillingness to work and to improve one's own standard of living by own effort.

Keywords:

Unemployment, long-term unemployment, social consequences of unemployment, standard of living, benefits in material need, state social support benefits, labour office, tools of active employment policy, re-qualification, education.

OBSAH

ÚVOD	7
-------------------	----------

I TEORETICKÁ ČÁST.....	8
-------------------------------	----------

1 POJEM NEZAMĚSTNANOST	8
-------------------------------------	----------

1.1 TYPY NEZAMĚSTNANOSTI.....	10
-------------------------------	----

1.1.1 FRIKČNÍ NEZAMĚSTNANOST	10
------------------------------------	----

1.1.2 STRUKTURÁLNÍ NEZAMĚSTNANOST	11
---	----

1.1.3 CYKLICKÁ A SEZÓNÍ NEZAMĚSTNANOST	11
--	----

1.1.4 SKRYTÁ NEZAMĚSTNANOST	12
-----------------------------------	----

1.1.5 NEÚPLNÁ NEBO NEPRÁVÁ NEZAMĚSTNANOST.....	12
--	----

1.1.6 DLOUHODOBÁ A OPAKOVANÁ NEZAMĚSTNANOST.....	13
--	----

2 ORGANIZACE POLITIKY ZAMĚSTNANOSTI	14
--	-----------

2.1 ÚŘAD PRÁCE	14
----------------------	----

2.1.1 STRUKTURA ÚŘADU PRÁCE.....	15
----------------------------------	----

2.1.2 FUNKCE ÚŘADU PRÁCE	15
--------------------------------	----

2.1.3 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI	16
------------------------------------	----

2.1.3.1 Pasivní politika zaměstnanosti	17
--	----

2.1.3.1.1 Uchazeč o zaměstnání má právo:	17
--	----

2.1.3.1.2 Podpora v nezaměstnanosti:	17
--	----

2.1.3.2 Aktivní politika zaměstnanosti.....	18
---	----

2.1.3.2.1 Rekvalifikace	19
-------------------------------	----

2.1.3.2.2 Investiční pobídky.....	20
-----------------------------------	----

2.1.3.2.3 Společensky účelná pracovní místa	20
---	----

2.1.3.2.4 Veřejně prospěšné práce	21
---	----

2.1.3.2.5 Chráněné dílny a chráněná pracoviště.....	21
---	----

2.1.3.2.6 Příspěvek na zapracování	21
--	----

2.1.3.2.7 Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program	22
--	----

2.1.3.2.8 Příspěvek na dopravu zaměstnanců	22
--	----

2.2 ODBORY SOCIÁLNÍCH VĚCÍ MĚSTSKÝCH ÚŘADŮ.....	22
---	----

3 LEGISLATIVA UPRAVUJÍCÍ PŘÍJMY NEZAMĚSTNANÝCH.....	23
--	-----------

3.1 ZÁKON O HMOTNÉ NOUZI	23
--------------------------------	----

3.1.1 PŘÍSPĚVEK NA ŽIVOBYTÍ	23
3.1.2 DOPLATEK NA BYDLENÍ	24
3.1.3 MIMOŘÁDNÁ OKAMŽITÁ POMOC	25
3.1.4 ŘÍZENÍ O PŘÍZNÁNÍ DÁVKY V HMOTNÉ NOUZI	26
3.2 ZÁKON O ŽIVOTNÍM A EXISTENČNÍM MINIMU	26
3.2.1 ŽIVOTNÍ MINIMUM	26
3.2.2 EXISTENČNÍ MINIMUM	26
3.2.2.1 Započitatelné příjmy	27
3.3 ZÁKON O ZAMĚSTNANOSTI Č. 435/2004 SB. S PLATNOSTÍ OD 01. 10. 2004 VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ	27
4 DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚSTNANOSTI A JEDINEC.....	27
4.1 PSYCHICKÉ REAKCE NA ZTRÁTU ZAMĚSTNÁNÍ	28
4.1.1 MOTIVY K PRÁCI	28
4.1.2 PRŮBĚH REAKCE NA ZTRÁTU ZAMĚSTNÁNÍ	28
4.2 SNÍŽENÍ ŽIVOTNÍ ÚROVNĚ	29
4.2.1 CHUDOBA	29
4.2.1.1 Druhy chudoby	30
4.3 DEPRIVACE	31
4.4 ZMĚNY VE VNÍMÁNÍ ČASU	31
4.5 NAPĚTÍ V RODINĚ	32
4.6 SOCIÁLNÍ IZOLACE.....	32
4.7 ZTRÁTA SOCIÁLNÍHO STATUSU	33
4.8 NOVÁ ROLE.....	34
4.9 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	35
5 SOCIÁLNÍ DŮSLEDKY DLOUHODOBÉ NEZAMĚSTNANOSTI PRO SPOLEČNOST.....	35
5.1 KRIZE RODINY	36
5.2 ZDRAVOTNÍ RIZIKA NEZAMĚSTNANOSTI	37
5.3 KRIMINALITA	37
5.4 EKONOMICKÉ HLEDISKO NEZAMĚSTNANOSTI	38
5.5 „UNDERCLASS“	38
<u>II PRAKTICKÁ ČÁST.....</u>	<u>39</u>
6 PRAKTICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	39
6.1. CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	39

6.2. PŘEDVÝZKUM	39
6.3 POUŽITÉ METODY	40
6.3.1 METODA SLOUŽÍCÍ K ZÍSKÁVÁNÍ ÚDAJŮ V PŘEDVÝZKUMU	40
6.3.2 METODA SLOUŽÍCÍ K ZÍSKÁVÁNÍ ÚDAJŮ VÝZKUMU	40
6.3.3 METODA SLOUŽÍCÍ KE ZPRACOVÁNÍ ÚDAJŮ	41
6.4 POPIS VÝBĚROVÉHO VZORKU A PRŮBĚH VÝZKUMU	41
6.5 STANOVENÍ PŘEDPOKLADŮ	42
6.6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	44
 7 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ PRAKTICKÉ ČÁSTI	68
7.1 ZAJÍMAVÁ ZJIŠTĚNÍ Z METODY ŘÍZENÉHO ROZHOVORU	69
7.2 POTVRZENÍ ČI VYVRÁCENÍ PŘEDPOKLADŮ	70
 8 ZÁVĚR	75
 9 NAVRHOVANÁ DOPORUČENÍ	77
 10 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	78
 11 SEZNAM PŘÍLOH	79

ÚVOD

Pracuji jako vedoucí odboru sociálních věcí na Městském úřadu v Českém Dubu. Náplní mé práce je péče o občany v sociální oblasti, školství a zdravotnictví. Především poskytování příspěvku na živobytí osobám nezaměstnaným, rodinám s dětmi. Náš odbor zajišťuje poradenství v péči o rodinu a dítě, v oblasti státních sociálních dávek a v oblasti dalších výplat např. důchodů. Pod naším odborem je také zajišťována agenda protidrogové politiky ve spolupráci se Základní školou Český Dub. Dále poskytování sociální pečovatelské služby a zajišťování agendy při umísťování do domu s pečovatelskou službou.

Během své praxe se velmi často dostávám do kontaktu s nezaměstnanými lidmi a s institucemi sociální politiky, proto jsem pro svoji bakalářskou práci zvolila téma – **důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti.**

Cílem bakalářské práce je zjistit sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti u klientů, pobírajících příspěvek na živobytí.

Bakalářská práce je zaměřena na zjištění sociálních důsledků nezaměstnanosti zjištěných v období let 2007 až 2008. Jedná se o region českodubsko, kde žije cca osm tisíc obyvatel včetně dětí a seniorů. Náš pověřený obecní úřad, který v rámci přenesené působnosti vykonává na svém území státní správu v rozsahu přiznaném „obcím s pověřeným obecním úřadem“, vykonává tuto státní správu pro jedenáct přilehlých obcí. Žadatelů o příspěvek na živobytí je cca 60. Nezaměstnanost v tomto regionu se pohybuje okolo 8%.

Je předložena situace vzorku dlouhodobě nezaměstnaných jednotlivců v regionu, kteří jsou moji klienti a kteří pobírají příspěvek na živobytí. Jedná se dlouhodobě nezaměstnané klienty, nebo jejichž nezaměstnanost byla přerušována příležitostnými pracemi končícími většinou ve zkušební době.

Hlavní výzkumnou metodou byl zvolen řízený rozhovor. Bylo použito nejenom vlastních zkušeností a znalostí z terénu, poznatků z mé praxe, ale i statistických údajů získaných z výročních zpráv Úřadu práce Liberec – pobočka Český Dub. V neposlední řadě pro vyhotovení bakalářské práce posloužily dostupné materiály - odborná literatura, informace z webových stránek institucí i poznatky z mé praxe.

I TEORETICKÁ ČÁST

Každý demokratický stát se musí potýkat určitým způsobem s nezaměstnaností a vyrovnávat se s tíživou životní situací nezaměstnaných lidí. Musí se s ní naučit žít, protože nezaměstnanost je přirozeným jevem ve společnosti založené na tržním mechanismu a demokracii. Nezaměstnanost není považována za vážný ekonomický ani sociální problém pokud se nestává masovou.

1 Pojem nezaměstnanost

Nezaměstnanost podle Vágnerové (1995) je nový problém pro většinu populace. Lidé o ní moc nevědí, nejsou na ni dostatečně adaptováni. Nedovedou tento problém řešit, a proto na ně působí jako silně stresující faktor.

Nezaměstnaný člověk se dostává mimo oblast normy, je v naší společnosti vnímán jako výjimečný, a o to silnější jsou reakce na něj¹.

Nezaměstnanost je stav, ve kterém člověk schopný pracovat a ochotný pracovat nemá placené zaměstnání. Obvykle používaným kritériem ochoty pracovat jsou kontakty s úřady práce.²

Podle Mezinárodního úřadu práce (ILO) v Ženevě je nezaměstnanost definována jako aproximace aktuálního počtu osob současně schopných práce, chtějících zaměstnání a jsoucích přes tuto snahu v daný okamžik bez zaměstnání.³

Za zaměstnání se zde považuje práce prováděná na základě smlouvy spolu s materiální odměnou za tuto práci.

Přesně definovat pojem nezaměstnanosti je dosti složité. Definice nezaměstnanosti je založena na tom, že osoba schopná práce je z možnosti pracovat v placeném zaměstnání vyřazena, se svým vyřazením se však nespokojuje a hledá si nové placené zaměstnání, byť jen na částečný úvazek. Zjednodušeně se dá říct, že nezaměstnaným je ten, kdo není zaměstnaný, ale aktivně práci hledá, nebo čeká, až se bude moci vrátit do práce.⁴

¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 398.

² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.125.

³ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s. 16.

⁴ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s.16.

Dle platného zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., úřady práce evidují jako nezaměstnané všechny osoby, které nejsou v pracovním poměru nebo obdobném vztahu, nevykonávají samostatnou výdělečnou činnost a soustavně se nepřipravují na budoucí povolání. Požádaly však osobně nebo písemně o zprostředkování vhodného zaměstnání u úřadu práce v místě svého trvalého bydliště.

Přitom se předpokládá, že to jsou všechno občané, kteří mohou a chtějí pracovat, o práci se skutečně ucházejí, ale nenašli – sami nebo prostřednictvím úřadu práce – vhodné pracovní místo.

Právě v tomto předpokladu však může být zdroj zkreslení oficiálně registrované nezaměstnanosti, protože zahrnuje osoby, které sice mohou pracovat, ale ve skutečnosti však o to z různých důvodů nestojí. Na druhé straně nezahrnuje osoby, které nepracují, protože nemohou najít pracovní místo, ale o zprostředkování zaměstnání si nepožádaly.

O nezaměstnanosti se většinou veřejnost dovídá ze statistických přehledů, které bilancují situaci na trhu práce. Příčiny nezaměstnanosti jsou především umělá přezaměstnanost, nízká úroveň kvalifikace a neefektivní využití pracovních sil. To se v případě zavedení tržních podmínek na trhu práce nevyhnutelně obrací v nezaměstnanost.

Je nutné poznamenat, že nezaměstnanost není považována za vážný ekonomický, ale i sociální problém, pokud se nestává masovou. Obvykle se vychází z faktu, že existence nezaměstnanosti je vlastně přirozeným fenoménem a atributem svobodné společnosti, založené na tržním mechanismu a demokracii. Její existence primárně vyplývá a je ospravedlněná potřebami:

- Pohybu ekonomiky, který si vyžaduje i odpovídající pohyb pracovníků, což je spojeno s určitým časem, v kterém se oba pohyby vzájemně přizpůsobují,
- Svobodné volby osob, jejich svobodném rozhodování o tom, zda přijmou zaměstnání, nebo zda budou existenčně závislé na jiných příjmech.⁵

Nezaměstnanost je součástí tržní ekonomiky. Až dosud byly neúspěšné prakticky všechny pokusy dlouhodobě či dokonce natrvalo nezaměstnanost eliminovat. Úspěšnější z dlouhodobého pohledu jsou ty státní zásahy, které vylepšují strukturu práce. Už proto,

⁵ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s.10, s.11.

že podporu dostávají pouze ti, kdo práci opravdu hledají, nebo proto, že jsou pro ně organizovány rekvalifikační kurzy.

Kromě evidovaných uchazečů se vytváří i skupina lidí, kteří po delší době své nezaměstnanosti rezignují a jsou pro nespolupráci s úřadem práce z evidence vyřazováni. Šance na zprostředkování zaměstnání totiž s délkou nezaměstnanosti klesá. Roli hraje ztráta vlastní sebedůvěry i pochybnosti zaměstnavatelů o jeho kvalifikaci.

Nejdůležitější úlohou státu je nepřipustit vytlačení dlouhodobě nezaměstnaných na okraj společnosti. Nejde tady ovšem jen o povinnost státu, ale jde především o vlastní zájem nezaměstnaných, jejichž zpětné začlenění do společnosti je velice obtížné.

1.1 Typy nezaměstnanosti

K poznání problémů nezaměstnanosti a přístupu k jejímu řešení slouží její různé typologie. Lze totiž rozlišit různé typy nezaměstnanosti, z nichž lze usuzovat na její příčiny, závažnost a odvozovat podle toho i možné způsoby řešení.⁶

1.1.1 Frikční nezaměstnanost

Jako frikční nezaměstnanost je označována nezaměstnanost vyvolávaná přirozenou mobilitou pracovníků svobodně se pohybujících na trhu práce.⁷

Frikční nezaměstnanost je spojená s životním cyklem a hledání lepšího pracovního místa.⁸ Tato nezaměstnanost se vyskytuje v každém okamžiku na trhu práce. Vzniká v důsledku mobility pracovníků, na straně nabídky a poptávky práce se ocitá řada osob bez placeného zaměstnání. Jedná se zejména o běžné změny zaměstnání a doba nezaměstnanosti je ve většině těchto případů pouze krátkodobá. V tuto dobu hledají jedinci nové uplatnění. Objevuje se u osob, které po ukončení vzdělání takto nacházejí svá první zaměstnání. Změny ve frikční nezaměstnanosti mohou být způsobeny také dobrovolnými změnami doby strávené hledáním zaměstnání. Tyto změny mohou být rovněž ovlivněny

⁶KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s, 2005, s.287.

⁷MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.125.

⁸KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s, 2005, s.287.

i strukturou pracovního trhu nebo podmínkami nezaměstnanosti.⁹ Prodlužování frikční nezaměstnanosti může také být způsobeno nesouladem mezi strukturou nabídky a poptávkou po práci.

1.1.2 Strukturální nezaměstnanost

Strukturální nezaměstnanost je spojená s nesouladem mezi nabídkou a poptávkou po pracovních silách v jednotlivých segmentech trhu práce.¹⁰

Spousta pracovníků ztrácí své zaměstnání také díky rozpadu neefektivních podniků a institucí, díky likvidaci umělé zaměstnanosti. Lidé, kteří se tímto způsobem ocitají v evidencích uchazečů o zaměstnání, mají většinou specifický věk, kvalifikaci, dovednosti, zkušenosti. Nově vznikající podniky ale požadují nové profese, kvalifikace, dovednosti a mnohdy i práci ne přímo v místě bydliště.¹¹

1.1.3 Cyklická a sezónní nezaměstnanost

Cyklická nezaměstnanost souvisí s ekonomickým cyklem. Vzniká tehdy, je-li celková poptávka po práci nízká. V důsledku poklesu ekonomiky roste všude.¹²

V tomto případě se jedná o nezaměstnanost vznikající v důsledku nedostatečné poptávky po práci v určitých obdobích, které se pravidelně střídají. Tato nezaměstnanost je spojována s přírodním cyklem – sezónami v oblasti služeb, a to jak v letních, tak v zimních měsících, kdy tato značně klesá, zato v období mezisezón je největší. Tato nezaměstnanost se také týká stavebních firem a oblasti zemědělství.

Sezónní nezaměstnanost je nezaměstnanost vyvolaná sníženou poptávkou po pracovních silách v závislosti na střídání ročních období.¹³

⁹ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s.19.

¹⁰ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s.288.

¹¹ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s.19.

¹² KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s.288.

¹³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.125

1.1.4 Skrytá nezaměstnanost

Pojem skrytá nezaměstnanost označuje nezaměstnanost osob, které nejsou registrovány na úřadech práce, nepracují nebo pracují bez formální smlouvy.¹⁴

Za skrytou nezaměstnanost je považován stav tzv. skryté pracovní síly. Jedná se o fakticky nezaměstnané, kteří ale jako nezaměstnaní registrováni nejsou, protože tito jedinci práci nehledají. Jsou to většinou vdané ženy, jež živí manžel nebo mladiství, které vydržují rodiče. Jsou to také lidé, kteří si hledají práci sami přímo u zaměstnavatelů bez spolupráce s úřady.¹⁵

1.1.5 Neúplná nebo nepravá nezaměstnanost

Pod termínem neúplně nezaměstnaní je skryta skupina jedinců, kteří by mohli pracovat na plný pracovní úvazek, ale okolnostmi jsou nuceni k práci ve sníženém pracovním úvazku, např. o jedno pracovní místo i mzdu se dělí dva zaměstnanci. Jsou to také Ti, kteří nemohou využít při výkonu práce plně své schopnosti a dovednosti. Je jeden nezpůsobů, kterým se některé země snaží vyhnout masové nezaměstnanosti.

Objevily se i návrhy na zavedení čtyřdenního pracovního týdne a sníženým počtem odpracovaných hodin, aby se k pracovní příležitosti dostal co největší okruh nezaměstnaných, a to především mladých nezaměstnaných. Je počítáno s tím, že dotyčným jedincům nebude tolik vadit nižší mzda, protože je z části financuje rodina. Přitom získávají praxi a zkušenosti v daném oboru, kterou tak nutně na trhu práce potřebují. Je nutné konstatovat, že zde, ale vzniká poněkud vážný problém. Část takto zaměstnaných má stejné podmínky jako zaměstnanci na plný úvazek, ale druhá část takto zaměstnaných osob nemá pracovní ochranu ani sociální zabezpečení, je prakticky zneužívána zaměstnavateli, kteří tak mají nižší mzdové náklady právě v důsledku vyloučení zaměstnaneckých výhod a placení pojištění. Pro tuto oblast je charakteristické zejména mnohem častější propouštění a opětovné najímání pracovníků.

¹⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.125

¹⁵ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s.20.

Pod nepravou nezaměstnanost jsou zařazovány osoby nezaměstnané, které se nesnaží najít práci a vyčerpávají zcela možnost pobírání podpory v nezaměstnanosti. Přitom pracují nelegálně, přivydělávají si v tzv. šedé ekonomice.

1.1.6 Dlouhodobá a opakovaná nezaměstnanost

Pro společnost představuje dlouhodobá nezaměstnanost velkou ekonomickou zátěž, nezaměstnanému se vyplácí dávky, stát za něj platí pojištění a státní rozpočet přichází o jeho daně z příjmu.¹⁶

Cenná je informace o délce trvání nezaměstnanosti (průměrná délka jednoho případu nezaměstnanosti) s důrazem na tzv. dlouhodobou nezaměstnanost, která může být různě definována (nezaměstnanost trvající déle než 1 či déle než 2 roky ap.). Distribuce nezaměstnaných osob podle délky nezaměstnanosti vypovídá nejen o struktuře nezaměstnanosti, ale i o nárocích na sociální stát a má ve většině průmyslových zemí analogický obsah. Informace o délce nezaměstnanosti je významná pro vytipování problémových regionů či sociálních kategorií. I nízká míra nezaměstnanosti může být nepříznivá, jestliže jde z větší části o nezaměstnanost dlouhodobou. Tam, kde je míra nezaměstnanosti sice vyšší, ale obrat mezi nezaměstnanými je rychlý (nízký podíl dlouhodobě nezaměstnaných), je situace příznivější. A to jak z hlediska samotných nezaměstnaných osob, tak i z hlediska zátěže nezaměstnanosti na státní rozpočet. Je to dáno jednak nižšími požadavky na podpory, jednak faktem, že znovu zařazení dlouhodobě nezaměstnaných si vyžaduje nesrovnatelně vyšší náklady než zprostředkování práce osobám, pro které je nezaměstnanost jen krátkou životní epizodou. Nelze pominout, že v posledních letech dochází v nezaměstnanosti k jistému posunu, charakterizovanému prodlužováním průměrné délky trvání jejích jednotlivých případů a současně růstem podílu osob dlouhodobě nezaměstnaných (the long-term unemployed). Dlouhodobá nezaměstnanost je spojena ještě s jedním významným jevem, totiž s velkým výskytem období opakované nezaměstnanosti v průběhu pracovní kariéry jedince. Tato tendence se jeví jako vyšší riziko nezaměstnanosti příslušníků některých sociálních kategorií (nekvalifikovaní dělníci, imigranti, ženy ...). Tak jako existují sociální kategorie či regiony s rizikem vyššího výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti, existují i sociální kategorie a regiony s vyšším rizikem opakované nezaměstnanosti (jsou pro

¹⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.125.

ně charakteristické jak dlouhodobá nezaměstnanost, tak i „nesouvislé, nezaměstnanosti přerušované, pracovní kariéry“).¹⁷

2 Organizace politiky zaměstnanosti

Mezi instituce politiky zaměstnanosti lze zařadit Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské úřady, obce s rozšířenou působností, obce s pověřenou působností státu, obce v samostatné působnosti. Ale především se jedná o úřady práce.

2.1 Úřad práce

Úřad práce je v našich současných podmínkách jeden z nejvýznamnějších územně dekoncentrovaných orgánů státní správy. Úřady práce jako územní orgány práce dle zákona vznikly na podzim roku 1990 jako orgány státní správy působící na úrovni okresů. Svoji činnost úřady práce vykonávají na základě již citovaného zákona o zaměstnanosti a řady dalších předpisů. Podle nich jsou povinny poskytovat komplexní službu při zprostředkování práce, poradenství a podpory v nezaměstnanosti při ztrátě zaměstnání. V souladu se situací na trhu práce navrhuje a v rámci daných pravidel a možností i realizuje potřebná opatření. Například odbor zprostředkování vede evidenci uchazečů o zaměstnání. Pracovníci odboru podávají základní informace nezaměstnaným a zájemcům o práci. Připravují podklady pro rozhodnutí o výplatě podpory v nezaměstnanosti. Dalo by se říci obecně - zajišťují aktivní politiku zaměstnanosti.

Řízení otázek zaměstnanosti je na MPSV ČR svěřeno Správě služeb zaměstnanosti.

Úřady práce byly zřízeny zakládací listinou MPSV ČR na základě zákonného opatření ČNR č. 306/1990 Sb., o zřízení úřadů práce na podzim roku 1990 jako organizace s právní subjektivitou, která nepodléhá zápisu do podnikového rejstříku.

^{17 17} MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s.24.

2.1.1 Struktura úřadu práce

Úřad práce se skládá z několika oddělení. Ředitelství, právní služby zaměstnanosti, posudkový lékař lékařské posudkové služby, Odbor zprostředkování, odbor trhu práce, odbor právní a kontrolní, Odbor státní sociální podpory, odbor poradenství a odbor ekonomiky.

Blíže je uvedena struktura úřadu práce v příloze č. 1 této bakalářské práce.

2.1.2 Funkce úřadu práce

Základním článkem, který realizuje politiku zaměstnanosti, jsou úřady práce, které jako orgány státní správy zajišťují služby zaměstnanosti v daném území. Jsou samostatnými subjekty, územně organizovanými a plní v podstatě tyto základní funkce:

- informační, tj. poskytování aktualizovaných přehledů o struktuře nabídky pracovních sil a vývoji na trhu práce v daném území, příčinách nerovnováhy, o volných pracovních místech, mzdových požadavcích apod.,
- poradenskou, tj. poskytují poradenství v otázkách právních, ekonomických, sociálních, psychologických apod., jde-li o pracovní uplatnění a rekvalifikace,
- zprostředkovatelskou, tj. zajišťují zprostředkování práce uchazečům o zaměstnání na základě jejich evidence a evidence volných pracovních míst, zabezpečují pracovní místa handicapovaným, dále rekvalifikace a poskytují hmotné zabezpečení uchazeči v případě nezaměstnanosti a rekvalifikace,
- podnikatelskou, tj. podílejí se včetně finanční účasti na tvorbě nových pracovních míst a pracovním uplatnění uchazečů o zaměstnání (podpora drobného podnikání a zaměstnávání absolventů škol) a na zabezpečování rekvalifikace.¹⁸

Další funkce jsou:

- registrační
- povolovací
- rozhodovací
- analytická

¹⁸ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s, 2005, s.299.

- motivační
- koordinační.
- sociální
- kontrolní
- sankční
- finanční

2.1.3 Politika zaměstnanosti

Realizace politiky zaměstnanosti v České republice předpokládala změnu pracovního zákonodárství. V roce 1990 byl přijat nový zákon o zaměstnanosti (č. 1/1991 Sb.). Jím se změnila interpretace „práva na práci“ (dosud vykládané jako právo na pracovní umístění v souladu s odpovídající kvalifikací) v právo na práci užitečnou a společensky prospěšnou, tj. v právo

- na pracovní uplatnění těch, co chtějí a mohou pracovat a práci skutečně hledají,
- na rekvalifikaci nezbytnou pro pracovní uplatnění na nových pracovních místech,
- na hmotné zabezpečení v případě nezaměstnanosti a rekvalifikace (praxí běžně interpretované jako podpory v nezaměstnanosti).¹⁹

Tento zákon byl již vícekrát novelizován. Novelizace jsou reakcí na strukturální reformy trhu práce včetně těch, které plynou z Evropské strategie zaměstnanosti. Jejich smyslem je odstranit nepružnost trhu práce a zvyšovat míru zaměstnanosti těch skupin obyvatelstva, které jsou na trhu práce znevýhodněny. Novela vstupuje v platnost v říjnu 2004. Zvláštní pozornost je v ní věnována problémům spjatým se zneužíváním sociálních dávek vyplácených nezaměstnaným občanům. Tato novela zavádí v oblasti zaměstnanosti řadu změn, např.

- pokud dlouhodobě nezaměstnaní odmítnou bez závažných důvodů práci pro obec, nebudou mít nárok na dávky;
- úřady práce budou moci poslat „nepoctivé nezaměstnané“ ke svému reviznímu lékaři k přezkoumání jejich zdravotního stavu pokud tvrdí, že překážkou přijetí nabízeného pracovního místa je jejich zdravotní stav;
- nezaměstnaní si budou moci přivydělávat vedle podpory až 3 350 Kč, podpora v nezaměstnanosti se zvyšuje ve druhém čtvrtletí po ztrátě pracovního místa ze 40 % na 45 % předchozího výdělku;

¹⁹ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s, 2005, s.298.

- upravuje se doba pobírání podpory v nezaměstnanosti pro osoby ve věku 50 až 55 let (na 9 měsíců) a pro osoby starší 55 let (na dobu 1 roku);
- absolventi škol ztrácí automatický nárok na podporu v nezaměstnanosti;
- stanovují se sankce za práci "na černo" aj.²⁰

2.1.3.1 Pasivní politika zaměstnanosti

Práva a povinnosti uchazeče o zaměstnání stanoví zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“). Znění zákona a související právní předpisy jsou k nahlédnutí na úřadech práce. Dotazy uchazečů o zaměstnání zodpoví zaměstnanci úřadů práce.

2.1.3.1.1 Uchazeč o zaměstnání má právo:

- na zprostředkování zaměstnání, tj. na vyhledávání vhodného zaměstnání, poradenství a poskytování informací o pracovních příležitostech
- na podporu v nezaměstnanosti při splnění zákonem stanovených podmínek
- na zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání, pokud ji potřebuje
- na pracovní rehabilitaci, pokud je osobou se zdravotním postižením.

2.1.3.1.2 Podpora v nezaměstnanosti:

Nárok na podporu v nezaměstnanosti má uchazeč o zaměstnání, který :

- vykonával v délce alespoň 12 měsíců v rozhodném období zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, která zakládá povinnost odvádět pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (dále jen „předchozí zaměstnání“)
- požádal úřad práce, u kterého je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání, o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti

²⁰ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s, 2005, s.299.

- ke dni, k němuž má být podpora v nezaměstnanosti přiznána, není poživatелеm starobního důchodu, plného invalidního důchodu a není jedinec v pracovní neschopnosti.

Rozhodným obdobím pro posuzování nároku na podporu v nezaměstnanosti jsou poslední 3 roky před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání.

Podpůrní doba pro poskytování podpory v nezaměstnanosti činí u uchazeče o zaměstnání, kterému je ke dni podání žádosti o podporu v nezaměstnanosti

- do 50 let věku – 6 měsíců
- od 50 do 55 let věku – 9 měsíců
- nad 55 let věku – 12 měsíců

Podpora v nezaměstnanosti se stanoví

- v prvních třech měsících ve výši 50 %
- po zbývající dobu ve výši 45 %
- z průměrného měsíčního čistého výdělku, kterého uchazeč dosáhl ve svém posledním zaměstnání
- z posledního vyměřovacího základu přepočteného na kalendářní měsíc, pokud uchazeč o zaměstnání naposledy vykonával samostatnou výdělečnou činnost

2.1.3.2 Aktivní politika zaměstnanosti

Cílem je přispívat k podpoře rovnováhy na trhu práce a k omezení nezaměstnanosti.

Aktivní politika zaměstnanosti napomáhá uchazečům o zaměstnání na trhu práce získat zaměstnání nebo zvýšit jejich zaměstnatelnost. Aktivní politiku zaměstnanosti realizují v České republice úřady práce řízené Správou služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.

Při aplikaci aktivní politiky zaměstnanosti se vycházelo ze dvou základních právních předpisů - zákona č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti ve znění pozdějších předpisů a zákona ČNR

č. 9/1991 Sb., o zaměstnanosti a působnosti orgánů České republiky na úseku zaměstnanosti. V současné době se jedná o zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti ve znění pozdějších předpisů, který je v platnosti od 01. 10. 2004 a nahrazuje zákon č. 1/1991 Sb. o zaměstnanosti. Ministerstvo práce a sociálních věcí prostřednictvím své Správy služeb zaměstnanosti připravuje ministerské vyhlášky a metodické pokyny pro úřady práce, zejména týkající se aktivní politiky zaměstnanosti.

Aktivní politika zaměstnanosti zahrnuje dotace na zřízení a provoz chráněných míst v chráněných dílnách a chráněných pracovištích pro zdravotně postižené občany, dotace na vytváření veřejně prospěšných prací a příspěvky na zřízení společensky účelných pracovních míst. Společensky účelná pracovní místa jsou zřizována jednak u zaměstnavatelů, nebo samotnými uchazeči o zaměstnání jako místa pro sebezaměstnání (výkon samostatné výdělečné činnosti). Příspěvky jsou poskytovány formou dotace, bezúročných půjček, dotace na úhradu úroků z úvěru a dotace na úhradu mzdových nákladů u zaměstnavatelů (tuto poslední formu nelze použít v případě zřízení místa pro sebezaměstnání).

Zákon o zaměstnanosti umožňuje i pomoc zaměstnavatelům při rekvalifikacích vlastních zaměstnanců, především v případě hrozby hromadného propouštění.

Aktivní politika zaměstnanosti zahrnuje i širokou škálu poradensko-informačních služeb orientovaných zejména na zaměstnání, volbu a změnu povolání a další profesní vzdělávání.

Uvedené nástroje aktivní politiky zaměstnanosti jsou uplatňovány prostřednictvím úřadů práce, které vycházejí z platných právních předpisů, metodických pokynů. Nyní se blíže zaměřím na jednotlivé nástroje politiky zaměstnanosti. Na úřadu práce zajišťují aktivní politiku zaměstnanosti - oddělení trhu práce a oddělení poradenství.

Součástí opatření aktivní politiky zaměstnanosti jsou rovněž:

- poradenství
- podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením

2.1.3.2.1 Rekvalifikace

Získání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování.

Rekvalifikace uchazečů o zaměstnání a zájemců o zaměstnání

- za účastníka rekvalifikace hradí úřad práce náklady rekvalifikace a může mu poskytnout příspěvek na úhradu prokázaných nutných nákladů spojených s rekvalifikací
- rekvalifikaci zajišťuje úřad práce příslušný podle místa bydliště uchazeče o zaměstnání nebo zájemce o zaměstnání

Rekvalifikace zaměstnanců

- zaměstnavateli, který provádí rekvalifikaci svých zaměstnanců, nebo rekvalifikačnímu zařízení, které pro zaměstnavatele tuto činnost zajišťuje, mohou být plně nebo částečně hrazeny náklady rekvalifikace zaměstnanců a náklady s ní spojené.²¹

2.1.3.2.2 Investiční pobídky

U zaměstnavatele, kterému bylo vydáno rozhodnutí o příslibu investiční pobídky podle zvl. právního předpisu, se hmotně podporuje:

- a) vytváření nových pracovních míst
- b) rekvalifikace nebo školení nových zaměstnanců

2.1.3.2.3 Společensky účelná pracovní místa

Úřad práce může poskytnout příspěvek zaměstnavateli, který je zřizuje (nebo vyhrazuje) a obsazuje evidovanými uchazeči o zaměstnání, kterým jinak nelze najít místo. Hlavní podmínkou je, aby na pracovní místa byli uchazeči přijímáni do hlavního pracovního poměru na dobu neurčitou.

²¹http://portal.mpsv.cz/szhttp://portal.mpsv.cz/sz/local/lb_info/trhprace/apzlocal/lb

2.1.3.2.4 Veřejně prospěšné práce

Jedná se o časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, budov a komunikací a jiných obdobných činnostech. Pracovní příležitosti jsou vytvářeny na základě dohod uzavíraných s Úřadem práce na dobu maximálně 12 měsíců.

2.1.3.2.5 Chráněné dílny a chráněná pracoviště

Jedná se o pracoviště zaměstnavatele, vymezená na základě dohody s úřadem práce a přizpůsobená pro zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Chráněné pracoviště je provozované právnickými nebo fyzickými osobami, ve kterém pracuje alespoň 60% občanů se změněnou pracovní schopností. Chráněným pracovištěm je také pracoviště zřízené v domácnosti občana se změněnou pracovní schopností.²²

V chráněné dílně pracují zejména lidé, kteří mají těžší zdravotní postižení a těžší mentální postižení, u nichž se nepředpokládá, že by se mohli uplatnit na volném trhu práce.²³ Úřad práce poskytuje příspěvek na zřízení pracovních míst pro občany se změněnou pracovní schopností. Takové pracovní místo musí být nejméně po dobu dvou let.

2.1.3.2.6 Příspěvek na zapracování

Úřad práce jej může poskytnout zaměstnavateli na základě jeho žádosti, pokud zaměstnavatel má zájem přijmout do pracovního poměru uchazeče, kterému úřad práce poskytuje zvýšenou péči. Jsou to uchazeči:

- se zdravotním postižením
- osoby do věku 25 let
- absolventi VŠ do 2 let po úspěšném ukončení studia, nejdéle však do 30 let věku
- těhotné ženy, kojící matky a matky do 9. měsíce po porodu

²² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.81.

²³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s.81.

- osoby starší 50 let věku
- evidovaní uchazeči déle než 6 měsíců

2.1.3.2.7 Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Příspěvek může být poskytnut zaměstnavateli, který prokáže, že přechodem na nový podnikatelský program udrží stávající pracovní místa, avšak po dobu přechodu nemůže pro všechny zaměstnance zabezpečit práci v rozsahu stanovené týdenní pracovní doby.

2.1.3.2.8 Příspěvek na dopravu zaměstnanců

Může být poskytnut zaměstnavateli, který na své náklady zabezpečuje každodenní dopravu svých zaměstnanců do zaměstnání a ze zaměstnání, pakliže hromadnými dopravními prostředky není doprava provozována vůbec nebo v rozsahu odpovídajícím potřebám zaměstnavatele.

2.2 Odbory sociálních věcí městských úřadů

Městský úřad je orgánem výkonu státní správy v příslušném správním obvodu. Tvoří ho starosta, místostarosta, tajemník a zaměstnanci zařazení do městského úřadu. Městský úřad je vždy členěn na několik správních odborů.

Odbor sociálních věcí zajišťuje výkon státní správy v oblasti sociální péče a spolupracuje s bytovou komisí, základní školou, lékaři a především s úřady práce.

Zajišťuje komplexní terénní sociální péči v řízení o dávkách sociální péče pro nezaměstnané občany, těžce zdravotně postižené občany, pro staré občany a pro rodiny s dětmi.

Poskytuje: jednorázové, opakované, věcné a finanční dávky občanům, kteří se ocitli v momentální finanční tísní v důsledku své nepříznivé sociální situace. Dále poskytuje sociální poradenství.

Především se jedná o finanční zajištění nezaměstnaných lidí a jejich rodin. Zde se mohou zachytit sociální případy, které by mohly vést až k sociálnímu vyloučení jedinců. Odbory sociálních věcí zajišťují okamžitou pomoc v naléhavých případech.

3 Legislativa upravující příjmy nezaměstnaných

3.1 Zákon o hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi je moderním systémem, který především motivuje občany k aktivnímu postoji k zabezpečení prostředků, uspokojujících jejich základní životní potřeby i potřeby dalších osob, které s nimi žijí v domácnosti. Zabraňuje jejich sociálnímu vyloučení. Upravuje to zákon č. 111/2006 Sb.

Právní úprava navazuje na čl. 30 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje každému, kdo je v hmotné nouzi, právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.²⁴

Je jednotný na celém území České republiky díky jednotnému programovému vybavení, jednotným tiskopisům žádostí o dávky pomoci v hmotné nouzi i jednotnému vybavení příslušnou výpočetní technikou. Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá. Nedílnou součástí pomoci v hmotné nouzi je sociální práce.

Od 1. ledna 2007 mají občané možnost žádat o tři nové dávky pomoci v hmotné nouzi. Jde o příspěvek na živobytí, který nahrazuje dávku sociální péče vázanou na sociální potřebnost, o doplatek na bydlení, který spolu s příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory řeší pomoc při úhradě nákladů spojených s bydlením, a o mimořádnou okamžitou pomoc, která reaguje na některé specifické situace občanů v hmotné nouzi, spojené s nedostatkem finančních prostředků.

3.1.1 Příspěvek na živobytí

Základní dávka pomoci v hmotné nouzi řešící nedostatečný příjem osoby nebo rodiny. V praxi to znamená, že pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem

²⁴ BŘESKÁ, N. a VRÁNOVÁ L. *Dávky pomoci v hmotné nouzi*. Praha: ANAG, 2007, s.18.

osoby nebo rodiny částky živobytí, vzniká této osobě nebo rodině nárok na příspěvek na živobytí.

Živobytí osoby nebo rodiny je stanoveno na základě posouzení, jaký má jedinec nebo rodina příjem a zda si jej může zvýšit, na posouzení majetkových poměrů a na zhodnocení dalších okolností (např. potřeba dietního stravování, dlouhodobá evidence na úřadu práce atd.).

Částka na živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí sčítají.

3.1.2 Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení je dávka pomoci v hmotné nouzi, která společně s vlastními příjmy občana a příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávku energií) zůstala osobě a společně posuzovaným osobám částka živobytí.

Nárok na doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který užívá byt, a jehož příjem/příjem společně posuzovaných osob je po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení nižší než částka jeho živobytí/částka živobytí společně posuzovaných osob. Okruh společně posuzovaných osob pro účely doplatku na bydlení je stejný jako pro účel příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory.

Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí a nárok na příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory. Doplatek na bydlení lze přiznat (s přihlédnutím k celkovým sociálním a majetkovým poměrům), i osobě, které příspěvek na živobytí nebyl přiznán, protože její příjem/příjem společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí osoby/společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3násobek této částky.

Nárok na doplatek na bydlení nevznikne, pokud osoba bez vážného důvodu odmítne možnost levnějšího přiměřeného bydlení nabídnutou nebo zprostředkovanou obcí, v níž má trvalý pobyt. Toto neplatí pro osoby starší 65 let a poživatele starobního důchodu.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi pamatuje i na specifické situace spojené s bydlením. V případech hodných zvláštního zřetele může orgán pomoci v hmotné nouzi rozhodnout, že za nájemce považuje pro účely doplatku na bydlení i osobu dlouhodobě užívající jinou, než nájemní formu bydlení. Nárok na doplatek na bydlení má také nezletilé nezaopatřené dítě, které je v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež nebo které, žije v náhradní rodinné péči, na které přešlo vlastnictví nebo nájem bytu a dítě nemá dostatečný příjem nebo majetek k úhradě odůvodněných nákladů na bydlení.

Výše doplatku na bydlení se vypočte tak, že se od částky odůvodněných nákladů na bydlení připadajících na kalendářní měsíc (snížené o příspěvek na bydlení náležející za předchozí kalendářní měsíc) odečte částka, o kterou příjem osoby/společně posuzovaných osob (včetně vyplaceného příspěvku na živobytí) převyšuje částku živobytí osoby/společně posuzovaných osob.²⁵

3.1.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Osobám, které nesplňují podmínky hmotné nouze, ale ocitnou se v takových situacích, které je nutno bezodkladně řešit, je poskytována mimořádná okamžitá pomoc.

Zákon řeší několik situací:

- Kdy osobě hrozí vážná újma na zdraví v případě neposkytnutí pomoci.
- Pomoc osobám postiženým vážnou událostí (živelné pohromy).
- Pomáhá osobám, které nemají dostatečné prostředky k úhradě pro jednorázového výdaje.
- Pomáhá řešit potřebu nákupu předmětů dlouhodobé potřeby (např. pračka).
- Pomáhá řešit situace osob ohrožených sociálním vyloučením.

Přitom každý občan má nárok na poskytnutí základního sociálního poradenství od příslušného orgánu pomoci v hmotné nouzi. V jeho rámci jsou občanovi poskytnuty informace vedoucí k možnému řešení jeho situace, popřípadě k předcházení vzniku situace hmotné nouze.

²⁵<http://www.mpsv.cz/cs/5#dnb>

3.1.4 Řízení o přiznání dávky v hmotné nouzi

Řízení o přiznání příspěvku na živobytí a na doplatek na bydlení, které nahrazují dávku sociální péče vázanou na sociální potřebnost, je zahájeno na základě podání žádosti na předepsaném tiskopisu, který občan obdrží u příslušného pověřeného obecního úřadu.

Současně s tím obdrží potřebné informace vyplnění tiskopisu a k dalším dokladům, které bude muset k žádosti doložit.

V rámci řízení se posuzuje, zda jednotlivec nebo rodina je skutečně v hmotné nouzi.

V konečné fázi se pak stanovuje výše dávky – příspěvku na živobytí, popřípadě doplatku na bydlení. Jednotný postup na celém území České republiky zabezpečuje jednotný informační systém a aplikační program.

3.2 Zákon o životním a existenčním minimu

3.2.1 Životní minimum

Je minimálně společensky uznávaná hranice peněžitých příjmů k zajištění výživy a ostatních základních potřeb.²⁶

3.2.2 Existenční minimum

Je minimální hranicí peněžitých příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožnění přežití.

Existenční minimum nelze použít u nezaopatřených dětí, u poživatele starobního důchodu, u osob plně invalidních a osob starších 65 let.²⁷

Částka existenčního minima činí měsíčně 2020 Kč.

²⁶ <http://www.mpsv.cz/cs/3213>, poslední aktualizace 26. 01. 2007

²⁷ <http://www.mpsv.cz/cs/3213>, poslední aktualizace 26. 01. 2007

Tabulka č.1 - částky životního minima v Kč za měsíc

1	pro jednotlivce	3 126
2	pro první osobu v domácnosti	2 880
3	pro druhou a další osobu v domácnosti	2 600
4	pro nezaopatřené dítě ve věku- do 6 let	1 600
5	od 6 až 15 let	1 960
6	zaopatřené od 15 až 26 let	2 250

Životní minimum je součtem všech částek životního minima jednotlivých členů domácnosti.

3.2.2.1 Započitatelné příjmy

S životním minimem se porovnávají všechny čisté peněžní příjmy jednotlivce nebo společně posuzovaných osob (z pracovní činnosti, z podnikání, z kapitálového majetku, z pronájmu, důchody, dávky nemocenského pojištění, dávky státní sociální podpory a ostatní sociální dávky, podpory v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci, výživné, atd.) – blíže § 7 zákona č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu.

3.3 Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. s platností od 01. 10. 2004 ve znění pozdějších předpisů

Tento zákon byl již blíže popsán v kapitole 2.1.3 (str.14 - 21 této práce).

4 Důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti a jedinec

Ztráta zaměstnání vyvolává reakce nejen v oblasti sociální, ale i v oblasti samotného fyzického a duševního zdraví jedince. Dlouhodobá nezaměstnanost má nepříznivé důsledky jak pro jedince (snížení životní deprese, růst napětí v rodině, ztráta motivace, pocit bezmoci), tak pro společnost (zvýšení mandatorních výdajů na státní rozpočet, nárůst sociálně

patologických jevů, nestabilita společnosti). Proto se dlouhodobá nezaměstnanost začíná ocitat v centru pozornosti.

4.1 Psychické reakce na ztrátu zaměstnání

Zaměstnání je v kultuře naší společnosti hluboce zakořeněno a má výsadní postavení, a to nejen ve společnosti, ale i v samotné psychice člověka. Lidé studují, aby se uplatnili na trhu práce a získali zaměstnání, které je poté prostředkem ve společenském vzestupu a utváří jejich identitu. To, kde, jak a s kým jedinec pracuje, odráží jeho sociální status, ale i rytmus každodenního života. Pokud dojde ke ztrátě zaměstnání, znamená to deprivaci v základních potřebách a ztrátu nejenom dosavadního statusu, ale i těch budoucích. Jedná se o ztrátu všech věcí, které udržují vlastní identitu jedince.

Nezaměstnanost je pro mnoho lidí vysoce traumatizující. Znamená ztrátu prestiže, která je spojená s určitými osobními charakteristikami a dispozicemi.²⁸

4.1.1 Motivy k práci

- **Peníze** - Cílem je spotřeba, uspokojení řady potřeb prostřednictvím hodnot a požitků, které lze za peníze pořídit. Opakem je chudoba, omezení spotřeby.
- **Aktivita** - Pracovní činnost naplňuje do značné míry potřebu smysluplné aktivity. Opakem je pak nuda, apatie, nedostatek životní náplně.
- **Seberealizace** - Cílem je úspěch, získání žádoucí sociální pozice, sebepotvrzení, potřeba ukázat, že člověk něco umí, že je užitečný apod. Práce může být i smyslem života. Opakem je pak pocit zbytečnosti, neúspěchu, vyřazení ze skupiny zaměstnaných.
- **Sociální kontakt** - V zaměstnání má člověk možnost navázat celou řadu kontaktů, stýká se s různými lidmi. Opakem je osamělost, sociální izolace.
- **Samostatnost a nezávislost** - Ekonomická soběstačnost a nezávislost na společnosti či rodině je potvrzením dospělosti. Opakem je závislost, pasivita, případně i syndrom naučené bezmocnosti.²⁹

4.1.2 Průběh reakce na ztrátu zaměstnání

²⁸ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s, 2005, s.291.

²⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 398

Člověk, jenž přišel o zaměstnání reaguje na změnu své sociální role, spojené nejenom s ekonomickým znevýhodněním, v několika fázích, které nastupují individuálně v různém časovém intervalu. Jde především o posun v dimenzích *optimismus-pesimismus a aktivita-pasivita*.

První reakcí na ztrátu zaměstnání bývá neschopnost uvěřit, že k něčemu takovému došlo. Tento stav vystřídá povětšinou vztek, že tomu tak skutečně je. Následné pocity ale nemusí být negativní, zprvu lze pociťovat úlevu z dostatku času a volnosti.

Další etapou je období, kdy už jedinec začíná hledat zaměstnání. Zprvu je optimistický. Pokud však zaměstnání nenachází v krátké době a pochopí, že ho v dohledné době stěží najde, potom se rozpoložení jedince zásadně mění.

Třetí etapu je jakýmsi mezníkem. Nezaměstnaný zjišťuje, že je ohrožen více a trvaleji, než se mu zpočátku zdálo. Prožívá situaci jako stres, ztrácí pocit vnitřní pohody a rovnováhy a přechází do pesimistické fáze (často se uvádí 12 měsíců trvání nezaměstnanosti).

Pokud nemůže nezaměstnaný najít práci po delší dobu, a to už je problém dlouhodobě nezaměstnaných, začíná se adaptovat na styl života nezaměstnaného, který je typický rezignací, apatií, ztrátou naděje, fatalismem, a pasivitou. Člověk přestává být aktivní, protože se domnívá, že jeho snaha stejně pozbývá smysl. Dochází k zásadní změně postojů a očekávání. Období je charakterizováno nízkým sebevědomím a pocitem bezmoci.³⁰

4.2 Snížení životní úrovně

Nutnost žít pouze z podpory v nezaměstnanosti a posléze ze sociálních dávek, znamená pro nezaměstnaného a jeho rodinu velmi citelné snížení životní úrovně. Nízký příjem často přivádí rodiny do dluhů. Dlouhodobá nezaměstnanost vede k chudobě.

4.2.1 Chudoba

Obecně přijímaná koncepce chudoby neexistuje. Kritéria chudoby jsou závislá na tradici a na aktuální koncepci sociální spravedlnosti. Dříve běžně užívanými „objektivními“ měřítky chudoby byly úroveň příjmů a úroveň spotřeby. Komplexnější, novější měřítka představují dohodnuté standardy minimálních potřeb, např. minimální

³⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, str. 399.

spotřební koš zahrnující statky a služby zajišťující důstojné přežití. Nejširší pojetí chudoby prosazované v současnosti některými mezinárodními organizacemi, zahrnuje vedle příjmu i dostupnost veřejných služeb (jimiž jsou vedle služeb sociálních také zdravotnictví a školství) a stav výživy. Zdrojem chudoby je nezaměstnanost, nízký příjem ze zaměstnání, nízká úroveň vlastněného bohatství a nízké vzdělání.³¹

Chudoba je složitý sociální stav, který v sobě zahrnuje mnoho ukazatelů např. dlouhodobě nízké příjmy, problematické bytové poměry apod. Stanovení relativní hranice chudoby je problematické.

Každý jedinec se porovnává s úspěšnějšími příslušníky své společenské vrstvy. Pokud nesplňuje své představy, považuje se za méněcenného a vyloučeného ze skupiny.

4.2.1.1 Druhy chudoby

1. Chudoba jako důsledek uspořádání ekonomického a sociálního systému společnosti, a to buď jako:

- Nutný, ale žádoucí důsledek tržního hospodaření, jako součást incentivů („nebýt chudý, ale bohatý“ je odměnou) pro jeho rozvoj. Chudoba je považována spíše za frikční jev malého rozsahu.
- Nutný, přesto ale nežádoucí důsledek tržního hospodaření (často jako důsledek jeho nespravedlnosti), a proto i pádný důvod k jeho odstranění. Chudoba je považována za jev spíše trvalý a zasahující většinu populace.

2. Chudoba jako výsledek lenosti, neprozíravosti a nestřídmosti jedinců. Jde o důsledek individuálních nedostatků či amorálnosti, jež lze u konkrétních jedinců překonat kultivací (zvýšením lidského kapitálu), disciplínou a novými postoji.

3. Chudoba jako důsledek situačních faktorů. S tím souvisí i koncepce:

- „Cyklus deprivace“ a „kultura bídy“. Chudí lidé mají tendenci koncentrovat se na určitém území a vytvářet subkulturu, která je zpětně do chudoby uzavírá a brání jim vymanit se z ní. Chudoba je tak dána situací, v níž se chudí pohybují, je sociálně děděna a předává se z generace na generaci.

³¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: portál, 2003, s.81.

- „Životní nehoda“. Chudoba je považována za důsledek neštěstí nebo nedostatku štěstí, osud, nebo také za nezbytnou daň pokroku společnosti.

4.3 Deprivace

Deprivace nezaměstnaných je spojena s jejich vyloučením ze sociálních vztahů a i s vyloučením z konzumu, který jednotlivce v moderní společnosti kastuje, uděluje mu status.

Absolutní deprivace je považována za existenční ohrožení, relativní deprivace za psychické strádání.³² Se systémem sociálních podpor, které sociální stát poskytuje, hrozí absolutní deprivace jen zřídka a pokud nastane, na vině je z velké části sám postižený, který ve své podstatě pomoc odmítá, nebo proto, aby mu mohla být pomoc poskytnuta nepodnikne ani základní, elementární krok, který musí vzejít z jeho podnětu.

Relativní deprivace nastává díky televizi, reklamám, nabídkám supermarketů a utváření normality podle toho, co jedinec vlastní, mezi obyvatelstvem je velmi rozšířená.

4.4 Změny ve vnímání času

Nezaměstnanost je doprovázena psychologicky stresujícími změnami ve vnímání času. Rozbití časové struktury dne a změny ve vnímání času jsou považovány za jeden z nejvýraznějších psychologických důsledků nezaměstnanosti.³³ Tím, že jedinec nemá pravidelný režim, který mu zaměstnání svým způsobem určovalo, dochází k rozbití časové struktury dne. Čas přestává hrát roli a začíná převažovat nuda. Lidé často nekonečné hodiny tráví sledováním televize, sledují bezduše cokoliv nebo v horším případě tráví čas u hracích automatů. Čas jim ubíhá pomaleji, dny se vlečou, posléze nelze odlišit všední dny od víkendů. Ztráta cílů a pocit neužitečnosti a ukřivděnosti se stávají každodenní myšlenkou značné části nezaměstnaných.

³² MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s. 64.

³³ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s. 65.

4.5 Napětí v rodině

Nezaměstnanost nepostihuje pouze jedince, ale i lidé z jeho blízkého okolí, především jeho rodinu. Vliv na rodinu má nezaměstnanost po všech stránkách negativní. Nejde zde pouze o nedostatek finančních prostředků, v případě dlouhodobé nezaměstnanosti je nezaměstnaný špatným vzorem. Jsou narušeny i běžné rodinné zvyklosti a rodina se postupně ocitá v sociální izolaci.

Nezaměstnanost jednoho z jejích členů je zátěžovou situací pro celou rodinu. Za určitých okolností může vést ke krizi a k následnému rozpadu rodiny. Ztráta profesní role jednoho člena rodiny se projeví:

- změnou ve vztazích mezi rodinnými příslušníky,
- ztrátou rolí (např. nezaměstnaný otec ztratí dominantní roli, kterou získává jiný, ekonomicky aktivní člen rodiny), a z toho vyplývající změnou statusu (zejména u mužů),
- narušením stereotypu rodinného života (např. rušivý vliv trvalé přítomnosti nezaměstnaného doma),
- narušením rodinných zvyků v oblasti spotřeby vlivem nedostatku finančních prostředků, nutnost redukce potřeb všech členů rodiny.

Solidarita rodiny může nezaměstnaného podpořit, může za těchto okolností fungovat jako zdroj jistoty, bezpečí a jako ekonomické zázemí. Přijmout takovou podporu je ovšem snadnější pro člověka v určité roli, např. pro matku, mladého člověka apod. Pro muže, od něhož se obecně očekává ekonomické zabezpečení rodiny, to tak snadné být nemusí. Komplexní podpora rodiny je velice žádoucí, avšak nelze přehlížet fakt, že i pro partnera nezaměstnaného je situace stresující a on sám může pociťovat úzkost, strach z budoucnosti i deprese, které v něm vyvolá tíživá situace.³⁴

4.6 Sociální izolace

Ztráta zaměstnání vede k sociální izolaci v dvojím smyslu slova. Jednak samo (ztracené) zaměstnání je významným zdrojem (ztracených) sociálních kontaktů, jednak jeho

³⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 410.

ztráta vede k přerušení řady dalších sociálních kontaktů, jež s ním přímo nesouvisejí. Potíž je v tom, že stejně jako nelze nahradit práci v zaměstnání volným časem, nelze ani tyto širší sociální kontakty rovnocenně nahradit užšími kontakty v nejbližším okolí (v rodině či v sousedství). Většina studií konstatuje, že v průběhu nezaměstnanosti dochází ke snížení frekvence sociálních styků, a to jak ve vztahu k širšímu okolí, tak i uvnitř širších, ba dokonce někdy i uvnitř nukleárních rodin. V řadě případů nezaměstnaní vypadávají ze sociálních kontaktů prostou fyzickou nepřítomností. To se týká zejména kontaktů s osobami na bývalém pracovišti, které jsou jen zřídka dále udržovány. Oboustranná ztráta zájmu o jejich udržení pramení především z toho, že mizí prostor sdílených společných životních zkušeností. Jiným motivem omezení sociálních kontaktů je na straně nezaměstnaných pocit vlastní stigmatizace ztrátou zaměstnání. Po ztrátě práce se lidé většinou vyhýbají nejen těm, kdo jsou zaměstnaní, ale vyhýbají se i kontaktům s ostatními nezaměstnanými, neboť jsou pro ně depresivní. Do tohoto typu izolace se jedinci a rodiny dostávají postupně, tak jak s prodlužováním období nezaměstnanosti sklouzávají do stále pasivnějších životních strategií.

Sociální izolaci se nemusí rozumět vždy tak, že vede k faktickému fyzickému osamocení individuí či jednotlivých rodin. Nepochybně i tento mechanismus mezi nezaměstnanými působí, neboť souvisí s volbou jejich životních strategií v období nezaměstnanosti. Sociální izolaci nezaměstnaných je však třeba chápat především jako jejich izolaci od majoritní společnosti (zaměstnané) populace.

Tento problém je zesilován v místech, kde dochází k hromadné nezaměstnanosti a nezaměstnaní nežijí obklopeni zaměstnanou populací, ale lidmi s obdobným osudem, jaký postihl je samotné.³⁵

4.7 Ztráta sociálního statusu

Ztráta zaměstnání je spojena se ztrátou statusu spojeného s faktem mít zaměstnání a i tím o jaké zaměstnání šlo. Například u nezaměstnaných vysokoškoláků se jedná o výrazné snížení sociálního statutu, než u opakovaně nezaměstnaného jedince se základním vzděláním. Role nezaměstnaného má status podřadný a spojený s mnohými nepříjemnostmi. V této roli je zabudován předpoklad zavinění. Jelikož v naší společnosti převládá vysoká hodnota práce,

³⁵ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s. 70.

zahálka je tvrdě odsuzována. Společnost hodnotí nezaměstnanost jako důsledek osobní nedostatečnosti, selhání a neschopnosti. Opět se zde objevuje finanční tíseň a s tím i neschopnost obstat v dnešní moderní společnosti. Nezaměstnaní se snaží co nejdéle udržet většinu viditelných věcí představujících standard. Různí lidé změnu statusu vnímají různě. Jedni věří, že mají svůj osud ve svých rukou a záleží na jejich rozhodnutích. Dělají vše pro to, aby práci sehnali a jsou také ve většině případů úspěšní. Dlouhodobě nezaměstnané ale zpravidla tvoří lidé, kteří cítí, že situaci již nemohou ovlivnit. Tyto osoby se svým způsobem brání proti negativním zkušenostem a negativnímu prožívání vlastní situace. Mohou být například přesvědčeni o tom, že šance získat práci jsou pro ně tak malé, že je lepší vyhnout se stresu a nesnažit se hledat práci vůbec.

Nezaměstnanost je často chápána více jako selhání jedince než selhání společnosti. V rámci fungování obranných mechanismů si lidé nepřipouštějí, že i je by mohlo něco takového potkat. Svoji příslušnost ke skupině zaměstnaných považují za důkaz vlastních kvalit, svých pracovních kompetencí. Ztráta zaměstnání však může mít i objektivní důvody (např. zánik podniku). Pokud by si člověk možnost vlastního ohrožení připustil, cítil by se méně jistý a prožíval by větší úzkost. Popření této alternativy chrání jeho duševní rovnováhu.³⁶

4.8 Nová role

Nezaměstnanému ve společnosti, ale i v rodině vzniká nová role. Jinak na něho nahlíží veřejnost, jinak je posuzován ze strany státní moci. V každém případě je to role podřadná, a je s ní svázána řada povinností. Především se od nezaměstnaného očekává, že si bude aktivně hledat zaměstnání. Pokud se tak neděje, je považován za líného, neschopného. Očekává se od něho, že bude schopen na svoji životní situaci reagovat a změnit ji, že bude věnovat maximum svého času na to, aby nové uplatnění našel. Pokud daný jedinec pracovat chce, ale z různých příčin (věk, pohlaví, zaměření, jazyková bariéra, zdravotní znevýhodnění apod.) se zaměstnání hledá těžce a je neúspěšný, nastupují zde opětovně negativní pocity a stavy jakými jsou osobní pocit viny, deprese.

³⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, str. 406

4.9 Sociální vyloučení

Důsledky sociálního vyloučení působí nejen na jedince, ale zároveň představuje významný problém pro dosahování ekonomických, sociálních, politických a také kulturních a společenských cílů. Jedinec je sociálně vyloučený, jestliže nemůže participovat na klíčových aktivitách společnosti, ve které žije.

Hlavní příčiny sociálního vyloučení

Sociální vyloučení je charakterizováno jako důsledek nerovného přístupu jednotlivců nebo celých skupin obyvatelstva k pěti základním zdrojům společnosti.

- zaměstnání
- bydlení
- sociální ochrana
- zdravotní péče
- vzdělání

Skupiny ohrožené sociálním vyloučením:

- etnické menšiny
- zdravotně postižení
- migranti
- izolovaní jedinci

5 Sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti pro společnost

Masová nezaměstnanost nedopadá negativně jen na jedince, ale má nežádoucí důsledky i pro společnost. Tak jako může u jedince nezaměstnanost vyvolávat chronickou dezorganizaci jeho života, netečnost, nestabilitu rodiny, duševní deprese (v krajních případech sebevraždu), kriminální delikty, nadměrné pití alkoholu či užívání drog a další destruktivní individuální jednání, může ve společnosti vyvolávat analogické sociálně patologické procesy

(krizi hodnot, úpadek úcty k autoritám, rozklad občanské společnosti, krizi rodiny a dalších sociálních institucí, alkoholismus, kriminalitu). V dostupných studiích se nepotvrzuje obecně sdílené mínění o souvislosti nezaměstnanosti a alkoholismu to ovšem nepopírá existenci osob, které k alkoholismu dovedly obtíže spojené ze ztrátou zaměstnání, ani zvýšenou konzumaci alkoholu spojenou se ztrátou zaměstnání zejména u mladých osob.³⁷

Dlouhodobá nezaměstnanost vede k celé řadě sociálně – patologickým jevům. Je prokázáno, že mezi nezaměstnanými je mnohem větší počet dokončených či demonstrativních sebevražd. Zejména demonstrační sebevraždy představují jakési volání o pomoc o navázání komunikace, pokus o sdělení svých potíží, které jsou větší, než se mohou jevit.

5.1 Krize rodiny

Rodina je chápána jako základ společnosti, a to, že krize rodiny je nyní v plném proudu znamená, že se společností není všechno v pořádku.

Kromě toho, že rodina zabezpečuje biologické potřeby jednotlivce a jeho bezpečí, je také stěžejním místem, kde probíhá socializace jedince.

Nezaměstnanost má na rodinu vliv po všech stránkách negativní.

Nejde jen o nedostatek finančních prostředků, ale jsou narušeny i běžné rodinné zvyklosti, rodina se postupně ocitá v sociální izolaci, nezaměstnaný ztrácí svůj status i v rámci rodiny, ztrácí tím i autoritu, dochází k přerozdělování domácích prací. Všechny tyto změny a ztráty těžce nesou především muži v rodinách založených na představě muže jako živitele rodiny. Se všemi těmito situacemi přichází napětí, dochází k narušování a rozbíjení vztahů mezi jednotlivými členy rodiny, rodinné krize často vyúsťující v rozvody.

Rodina ovšem není nezaměstnaností jen ohrožována, pro nezaměstnanou osobu se naopak může stát útočištěm. Podpora, které se nezaměstnaným dostává ze strany jejich vlastní rodiny i širší rodiny ve smyslu sociální sítě příbuzenstva, sehrává většinou pozitivní roli.

Silná podpora bývá poskytována zejména ze strany rodiny ženy (zvláště v osobě její matky),

a to nejen ve smyslu podpory finanční, ale i v každodenních krizích, ve styku s úřady, v péči o děti ap.³⁸

³⁷ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s. 78.

³⁸ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s. 68.

5.2 Zdravotní rizika nezaměstnanosti

Ztráta zaměstnání působí jako existenciální stres, který se neprojeví jen v oblasti psychiky, ale i somatickými reakcemi, jež lze interpretovat jako psychosomatické potíže. Negativně hodnocená životní situace, zejména pokud není vyhlídka na přijatelné řešení, ohrožuje i zdravotní stav nezaměstnaného člověka. Běžnými potížemi spojenými se stresem ze ztráty zaměstnání je bolení hlavy, zažívací potíže a zvýšený krevní tlak. Stres narušuje imunitní funkce, do značné míry je ohrožen i kardiovaskulární systém, zvyšuje se riziko infarktů.

Zdravotní ohrožení, které přináší stres spojený s nezaměstnaností, bývá posilováno zvýšenou tendencí postižených lidí uchýlovat se k alkoholu, lékům a drogám nebo více kouřit. Takové chování lze interpretovat jako pokus o únik, o kompenzaci ve smyslu dosažení náhradního uspokojení nebo stimulace, která by uvolnila vnitřní psychické napětí. Nezaměstnanost zvyšuje riziko sebevražedného jednání. Většinou jde o zkratkovou reakci na existenciální zátěž, „volání o pomoc“ v situaci, s níž si člověk neví rady. U starších lidí, kteří si uvědomují omezenost svých šancí, se mohou vyskytovat i bilanční, promyšlené sebevraždy.³⁹

5.3 Kriminalita

Nezaměstnanost zvyšuje riziko asociálního či antisociálního chování. Nadbytek času, nuda, nedostatek programu a povinností, eventuelně i frustrace daná jejich vyloučením ze společnosti, často přispívají k nežádoucímu chování. Nezaměstnaní mladiství se sdružují do part, užívají drogy, kradou, chovají se vandalsky. Společnost je nepřijala, neposkytla jim šanci získat zaměstnání, a proto nerespektují její normy.⁴⁰

Domnívají se, že mají právo být nezaměstnaní a nemají příliš co ztratit. Hlavním rizikem zůstává zafixování těchto způsobů chování a omezení schopnosti adaptace na život zaměstnaného člověka⁴¹. V důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti dochází k trestným činům, k obecné kriminalitě a jedinci se ocitají na okraji společnosti.

³⁹VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 405.

⁴⁰VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 408.

⁴¹VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 408.

5.4 Ekonomické hledisko nezaměstnanosti

Ekonomický důsledek nezaměstnanosti se projeví zmenšením možnosti výběru a omezením celkové spotřeby. Nezaměstnaný člověk pocítuje nejenom nedostatek osobně potřebných věcí, ale i ztrátu možnosti potvrdit konzumací svůj sociální status. Upadá na nižší úroveň, nemůže si dovolit to, co mají lidé z jeho sociální vrstvy. Jde obvykle o relativní strádání, protože nezaměstnaný člověk dostává podporu, avšak i to je pro mnohé stresující.⁴²

Ekonomické důsledky jsou spojeny s tím, že ekonomika nevyrábí tolik produkce, kolik je schopna vyrábět. Dochází k mrhání společenské práce živé i neživé. Hrubý domácí produkt (dále jen HDP) je svou úrovní pod hodnotou potencionálního HDP. Propad HDP samozřejmě ovlivňuje nejen rozvojové možnosti ekonomiky, ale i možnosti sociálních transferů⁴³.

5.5 „UNDERCLASS“

Nezaměstnanost zvláště masová, vyvolává otázku, zda nezaměstnaní vytvářejí zvláštní společenskou třídu. Zdá se, že o konstituování nezaměstnaných jako svébytné třídy nelze hovořit. Na to je tato kategorie příliš heterogenní svými sociálními charakteristikami, a také zkušenost s nezaměstnaností znamená pro různé lidi různé věci. Někteří z nich najdou práci dříve, než jiní, mnozí z nich dokonce lepší, než byla ta původní. Další opouštějí trh práce a mnoho dalších se stává dlouhodobě nezaměstnanými.

V souvislosti s masovou nezaměstnaností se hovoří o vzniku „new underclass“. V češtině bychom hovořili nejspíše o třídě deklasovaných.

Jde o jednotlivce s nedostatečnou kvalifikací a dovedností se zkušeností dlouhodobé nezaměstnanosti nebo žijící mimo pracovní trh, jedince s asociálním chováním a rodiny se zkušeností dlouhodobé chudoby a závislosti na systému podpor.

Za hlavní charakteristiky „underclass“ se považují dlouhodobá nezaměstnanost, fragmentarizovaná pracovní kritéria (časté střídání období zaměstnanosti s nezaměstnaností), trvalé uplatnění jen na sekundárním trhu práce, závislost na dávkách sociálního státu.⁴⁴

⁴² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999, s. 404.

⁴³ KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Praha: ASPI, a.s., 2005, s.290.

⁴⁴ MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Slon, 1994, s. 83-84.

II PRAKTICKÁ ČÁST

6 Praktické zpracování problému

6.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části bylo zjistit důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti klientů, pobírajících příspěvek na živobytí.

Především to, jak dalece ovlivňuje dlouhodobá nezaměstnanost jedince a jejich rodiny, jaké mají dlouhodobě nezaměstnaní pocity a potřeby, jaké má pro ně jejich dlouhodobá nezaměstnanost především sociální dopady.

6.2 Předvýzkum

Na začátku výzkumu jsme se snažili předat dotazník (jako předvýzkum) se svolením celkem pěti respondentům, kteří byli ochotni spolupracovat. Byli osloveni během návštěvy na odboru sociálních věcí.

Dotazník, který je velmi běžným používaným nástrojem při podobných výzkumech, kde je třeba oslovit poměrně velké množství lidí. Dotazník obsahoval 16 otázek, z čehož otázky č. 1 – č. 4 měly identifikační charakter. Otázky č. 5 – č. 9 se týkaly samotné evidence respondentů na úřadu práce, otázka č. 10 – č. 12 se zabývala finanční situací respondentů a otázka č. 13 – č. 16 měla zmapovat postoje, pocity a současný stav respondentů.

V dotazníku byly používány otevřené i zavřené otázky. Zavřené otázky nabízejí možnosti odpovědi a na respondentovi pak záleží, která z možností je mu nejbližší. Otevřené otázky dávají respondentovi volnost ve výběru odpovědi na otázku dle vlastního uvážení.

Po návratu dotazníků bylo zřejmé, že tento předvýzkum nesplňuje danou myšlenku dotazníkového šetření a tedy od dotazníkového šetření bylo upuštěno.

6.3 Použité metody

6.3.1 Metoda sloužící k získávání údajů v předvýzkumu

Pro výzkum byla zvolena metoda k získání údajů jako předvýzkum dotazník, která se neosvědčila. Dotazníky se vracely částečně či úplně nevyplněné, neměly žádnou, nebo sníženou vypovídající hodnotu. Blíže – viz kapitola 6.2.

6.3.2 Metoda sloužící k získávání údajů výzkumu

Vzhledem k tomu, že se metoda dotazníku v předvýzkumu neosvědčila, neboť ty se vracely částečně či úplně nevyplněné, neměly žádnou, nebo sníženou vypovídající hodnotu, proto autorka bakalářské práce došla k závěru použít metodu **řízeného rozhovoru**.

Na základě zkušeností a praxe autorky bakalářské práce s klienty pobírajícími příspěvek na živobytí bude tato metoda větším přínosem pro splnění cíle bakalářské práce.

Řízený rozhovor obsahoval otázky stejného charakteru jako měl dotazník, ale s tím rozdílem, že otázky byly kladeny tazatelem – viz příloha č. 2. Byly kladeny stručně, jasně a s pomocí možných odpovědí. Respondenti se lépe orientovali při odpovědích a ještě se více rozmluvili o svých zkušenostech a problémech s dlouhodobou nezaměstnaností.

Jednalo se také o 15 otázek, z čehož otázky č. 1 – č. 3 měly identifikační charakter. Otázky č. 4 – č. 8 se týkaly samotné evidence respondentů na úřadu práce, otázka č. 9 – č. 11 se zabývala finanční situací respondentů a otázka č. 12 – č. 15 měla zmapovat postoje, pocity a současný stav respondentů.

Touto metodou lze zjistit, jak dalece ovlivňuje dlouhodobá nezaměstnanost jedince a jejich rodiny, jaké mají dlouhodobě nezaměstnaní pocity a potřeby. Jaké dopady mohou nastat při dlouhodobé nezaměstnanosti.

Při zpracování informací se vycházelo z teoretických znalostí problematik nezaměstnanosti a praktických zkušeností s vybranou klientelou nezaměstnaných, kteří pobírají příspěvek na živobytí.

6.3.3 Metoda sloužící ke zpracování údajů

Zpracování získaných dat proběhlo manuálně. Výsledky byly zpracovány a zaneseny do grafů v programu Word a Excel.

Pro přehlednost byly grafy vždy uvedeny pod otázkou a doplněny komentářem, případně byly vyzdvihnuty zajímavé výsledky zjištění řízeným rozhovorem.

6.4 Popis výběrového vzorku a průběh výzkumu

Na začátku výzkumu jsme se snažili předat dotazník (jako předvýzkum) se svolením celkem pěti respondentům, kteří byli ochotni spolupracovat. Byli osloveni během návštěvy na odboru sociálních věcí.

Po návratu dotazníků bylo zřejmé, že tento předvýzkum nesplňuje danou myšlenku dotazníkového šetření a tedy od dotazníkového šetření bylo upuštěno.

Dále bylo osloveno čtyřicet nezaměstnaných klientů, kteří opakovaně pobírají příspěvek na živobytí a navštěvují odbor sociálních věcí. Byli požádáni o spolupráci v průzkumu na téma sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti pomocí standardizovaného rozhovoru, který je podobný dotazníku, ale respondenti při kontaktu s tazatelem lépe chápou otázky a mohou se více rozpovídat.

Čtyřicet respondentů se dostavilo ve stanovený den, z nichž spolupracovalo po celý řízený rozhovor třicet šest (90%) respondentů a čtyři (10%) si svoji spolupráci během rozhovoru rozmysleli a odešli. Celkově se tedy výzkumu účastnilo třicet šest respondentů, což bylo považováno za 100%. Při řízeném rozhovoru spolupracovalo šestnáct (44%) mužů a dvacet (56%) žen. Věk zúčastněných respondentů byl od třiceti let do padesáti a více.

Ani jeden respondent nebyl do osmnácti let věku. Nepodařilo se získat ani jednoho respondenta od devatenácti do dvaceti devíti let. Jedinců od třiceti do třiceti devíti let spolupracovalo při řízeném rozhovoru pět (14%). Od čtyřiceti do čtyřiceti devíti let poskytlo rozhovor patnáct respondentů (42%) a osob starších padesát let bylo šestnáct (44%).

Výzkum probíhal během měsíce října 2007.

Strukturovaný rozhovor byl veden cíleně na odboru sociálních věcí s osobami, které jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce a pobírají příspěvek na živobytí. Časové rozložení strukturovaného rozhovoru bylo u každého respondenta individuální od 20 minut do 45 minut u jednoho respondenta.

Jedná se o záměrný výběr vzhledem ke stanovení cíle bakalářské práce - zjištění důsledků dlouhodobé nezaměstnanosti klientů, pobírajících příspěvek na živobytí.

6.5 Stanovení předpokladů

Vzhledem ke stanovení cíle bakalářské práce jsme si zvolili následujících pět předpokladů, které jsme se snažili během výzkumu ověřit.

Výzkumný předpoklad č. 1

Lze předpokládat, že nejčastější příčinou dlouhodobé nezaměstnanosti je nízká úroveň vzdělanosti jedinců.

Výzkumný předpoklad č. 2

Lze předpokládat, že u 2/3 dlouhodobě nezaměstnaných dochází ke změně životní úrovně.

Výzkumný předpoklad č. 3

Lze předpokládat, že 2/3 respondentů jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání úřadu práce déle než pět let.

Výzkumný předpoklad č. 4

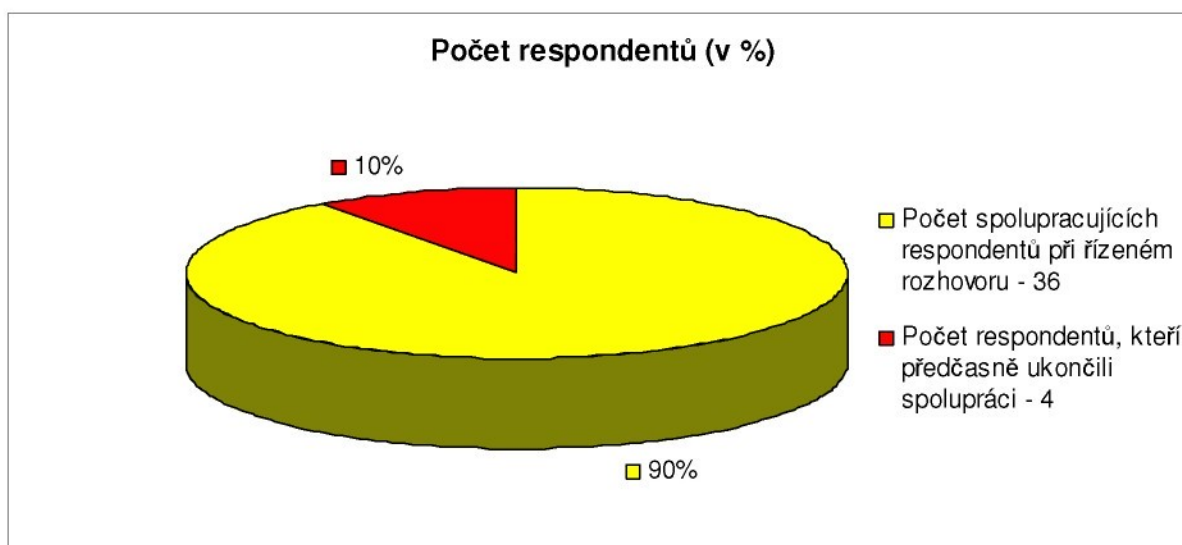
Lze předpokládat, že příjmy dlouhodobě nezaměstnaných jedinců tvoří především finanční sociální dávky.

Výzkumný předpoklad č. 5

Lze předpokládat, že v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti 1/3 jedinců ztrácí smysl života a cítí se méněcenně, nepotřebně ve společnosti.

6.6 Výsledky výzkumu

Graf č. 1 - Respondenti průzkumu

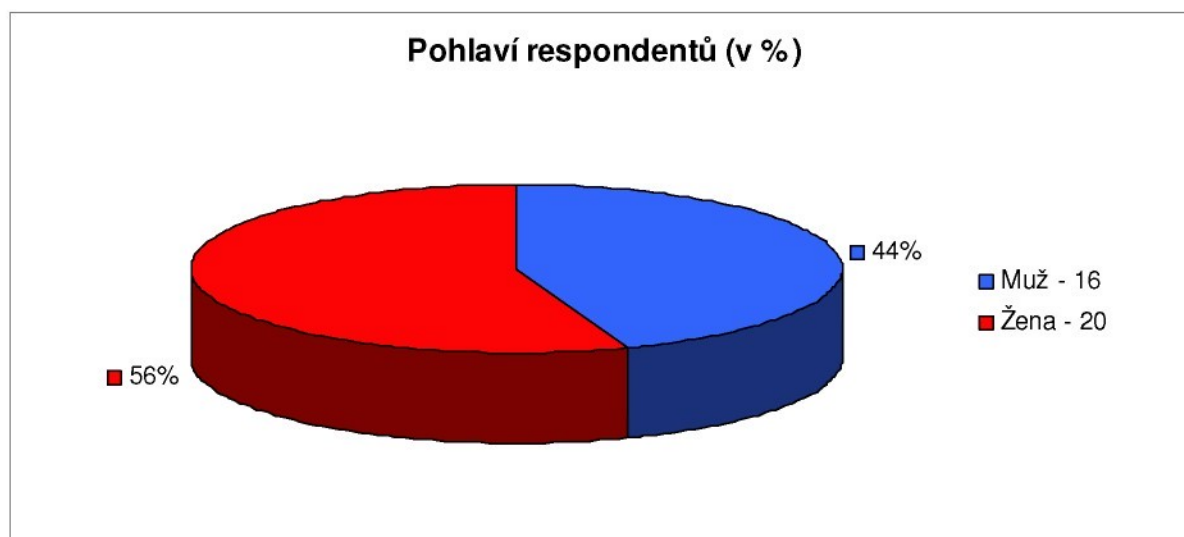

Z výše uvedeného grafu je patrné, že spolupracujících respondentů, kteří ukončili řízený rozhovor, bylo 36 (90%) a předčasně ukončili řízený rozhovor 4 (10%) respondenti.

Lze tedy konstatovat, že v další části interpretace získaných informací budeme považovat 36 respondentů za 100%.

Graf č. 2 – Pohlaví respondentů

Pro informaci uvádíme, jaký byl podíl mužů a žen k zjištění sociálních důsledků dlouhodobé nezaměstnanosti.

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že při řízeném rozhovoru spolupracovalo šestnáct (44%) mužů a dvacet (56%) žen.

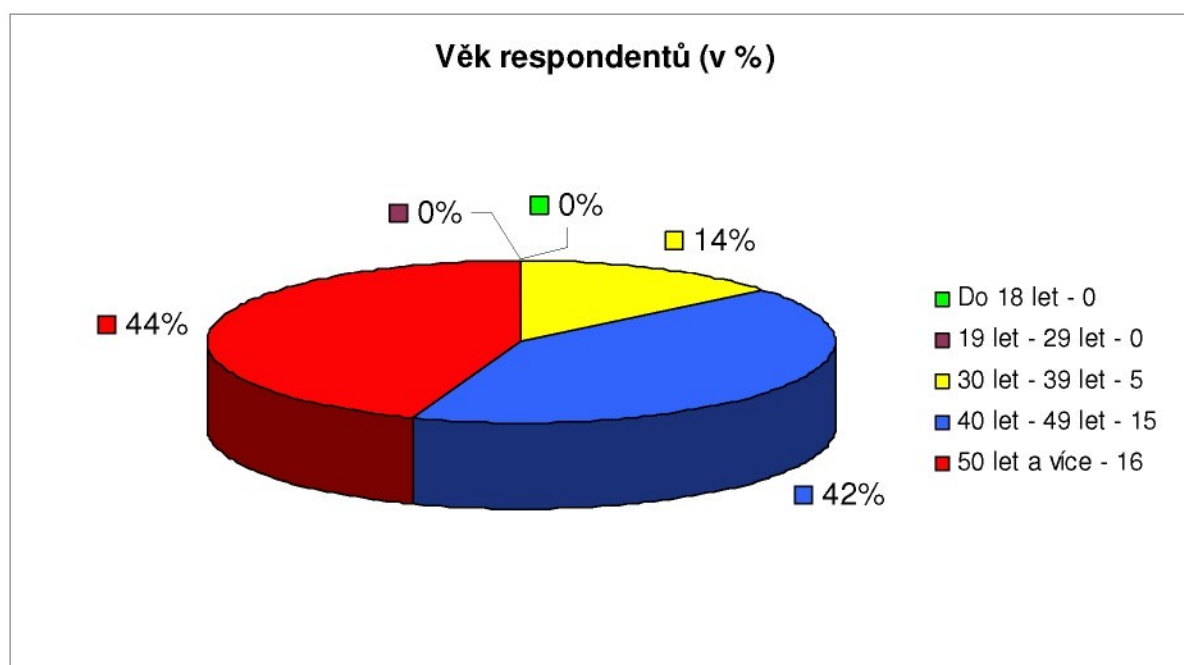
Otázka č. 1

Váš věk je?

Tato otázka byla záměrně položena na začátku rozhovoru, protože je jasná a každý respondent na ni umí ihned odpovědět.

Otázka č. 1 byla identifikačního charakteru a zjišťovala věk dlouhodobě nezaměstnaných respondentů. Sloužila především k dokreslení věkové struktury výzkumného vzorku prováděného výzkumu.

Graf č. 3 - Věk respondentů

Řízeného rozhovoru se zúčastnili respondenti ve věku od třiceti let do padesáti a více. Jednalo se o nezaměstnané jedince, kteří navštěvují opakovaně odbor sociálních věcí.

Ani jeden respondent nebyl do osmnácti let věku. Nepodařilo se získat ani jednoho respondenta od devatenácti do dvaceti devíti let. Jedinců od třiceti do třiceti devíti let spolupracovalo při řízeném rozhovoru pět (14%). Od čtyřiceti do čtyřiceti devíti let poskytlo rozhovor patnáct respondentů (42%) a osob starších padesát let bylo šestnáct (44%).

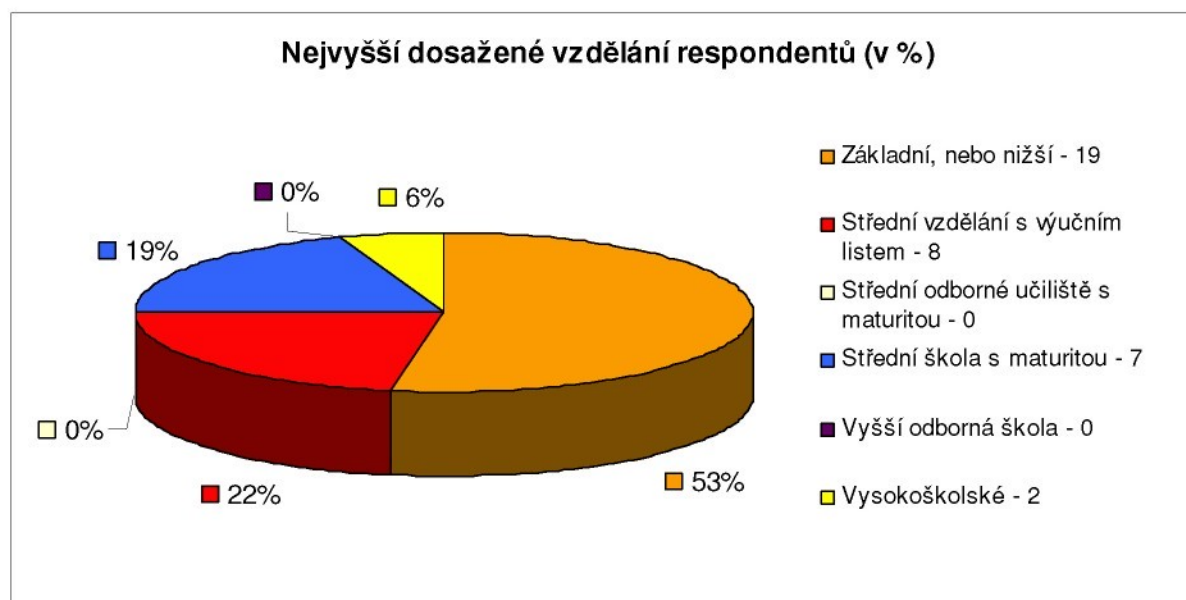
Z uvedeného grafu č.3 vyplývá, že dlouhodobá nezaměstnanost postihuje především věkovou kategorii od čtyřiceti let a starší. Toto zjištění se ztotožňuje se statistikou úřadu práce v celé ČR (Informace zjištěna podle statistických údajů Ministerstva práce a sociálních věcí).⁴⁵

Otázka č. 2

Respondenti odpovídali na otázku - Nejvyšší dosažené vzdělání ?

Tato otázka měla poskytnout informaci o vzdělanostní struktuře dlouhodobě nezaměstnaných.

Graf č. 4 - Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Základní či nižší vzdělání má devatenáct (53%) oslovených respondentů. Střední vzdělání s výučním listem má osm (22%) oslovených, mezi oslovenými nebyl žádný absolvent učebního oboru s maturitou (0%). Úplné středoškolské vzdělání získalo sedm (19%) oslovených respondentů, vyšší odbornou školu z oslovených respondentů neměl

⁴⁵ <http://portal.mpsv.cz/sz/stat>

absolvovanou nikdo (0%). Bohužel i mezi dlouhodobě nezaměstnanými byli dva vysokoškolsky vzdělaní respondenti (6 %).

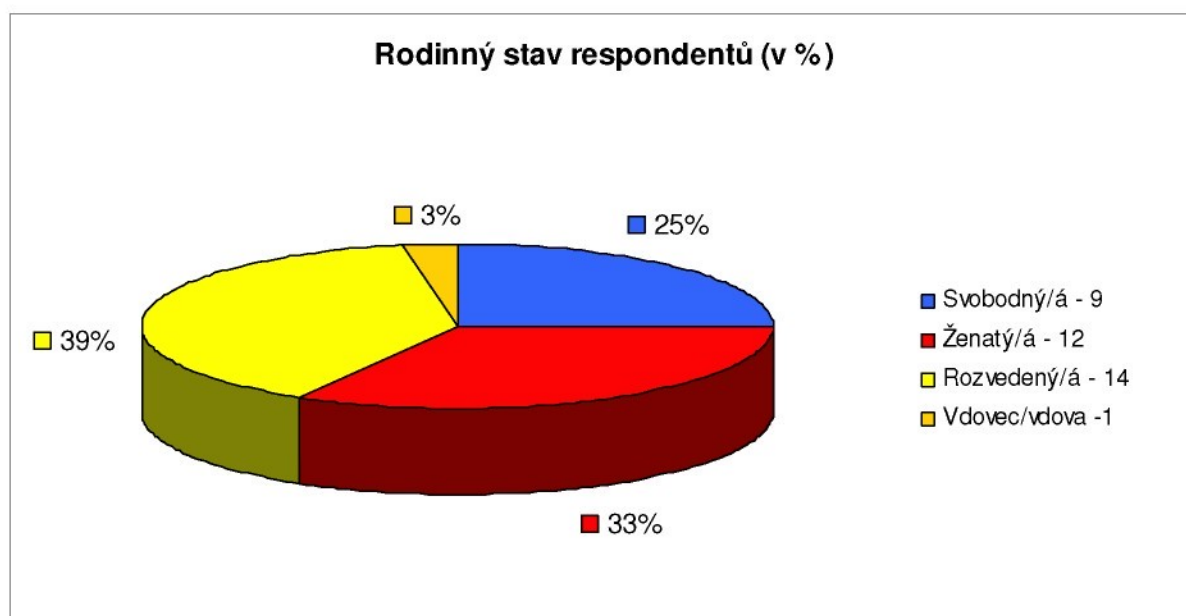
Z grafu č. 4 - Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů je patrné, že největší procento (53%) nezaměstnaných tvoří lidé se **základním a nižším vzděláním** dle položené otázky. Zřízeného rozhovoru dále vyplývá, že všech (53%) z oslovených respondentů dokončilo základní vzdělání.

Otázka č. 3

Jste a) svobodný/á b) ženatý/vdaná c) rozvedený/á d) vdovec/vdova ?

Otázka č. 3 měla opět identifikační charakter a výsledky sloužily jako statistický ukazatel a zároveň jsme mohli zjistit, zda dlouhodobá nezaměstnanost vede k rozvrácení partnerských vztahů a rodinných vztahů.

Graf č. 5 – Rodinný stav respondentů

Nejvyšší počet respondentů bylo rozvedených, bylo to čtrnáct respondentů (39%). Dalších dvanáct respondentů (33%) žije v manželství a devět (25%) oslovených je svobodných a jeden (3%) respondent je vdovec/vdova.

Z výše uvedeného je vidět, že nezaměstnaní lidé mají různý rodinný stav. I když se v odborné literatuře píše, že nezaměstnanost vede k rozvodům, tato otázka to zcela nepotvrzuje. V důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti se pouze jeden z oslovených respondentů vyjádřil, že v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti se rozvedl. Toto bylo zjištěno v řízeném rozhovoru v otázce č. 13 „Co Vám nezaměstnanost vzala?“.

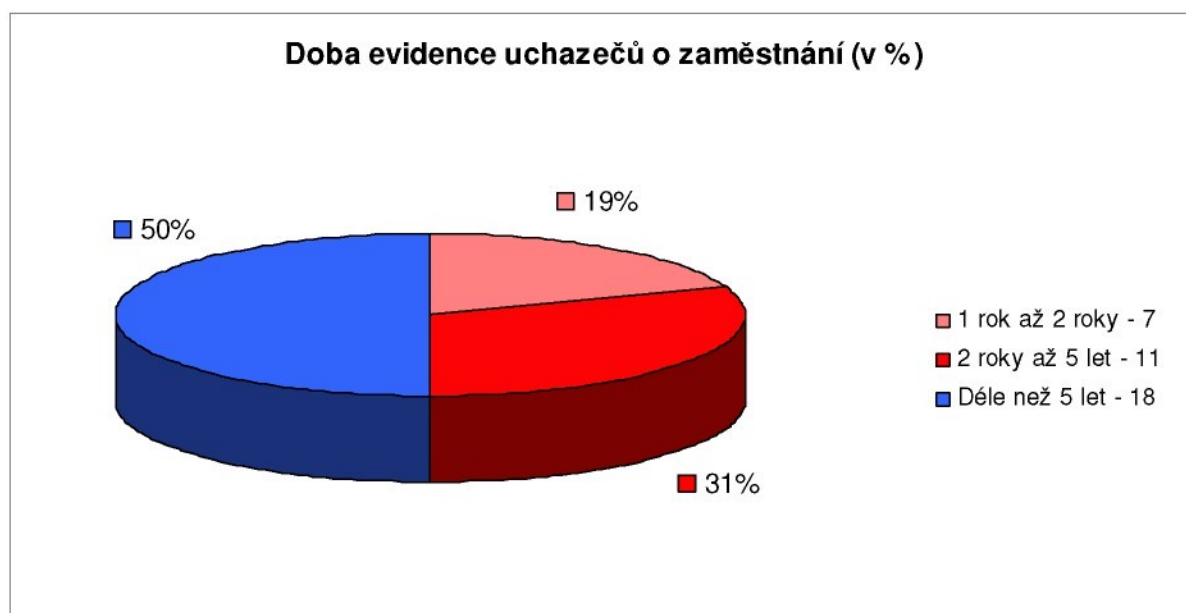
Ostatních třináct lidí bylo rozvedených již před ztrátou zaměstnání. Zajímavé zjištění je, že vzhledem k věkové struktuře respondentů je 25 % svobodných.

Otázka č. 4

Jak dlouho jste v evidenci uchazečů o zaměstnání?

Z této otázky lze zjistit, jak dlouho jsou evidováni jako uchazeči o zaměstnání oslovení respondenti, kteří pobírají příspěvek na živobytí. Zda považují dobu v evidenci uchazečů o zaměstnání jako dlouhodobou.

Graf č. 6 - Doba evidence uchazečů o zaměstnání

Popis grafu č. 6 – Doba uchazečů v evidenci úřadu práce:

Sedm (19%) z respondentů odpovědělo, že jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání jeden rok až dva roky. Dva až pět let v evidenci uchazečů o zaměstnání konstatovalo **jedenáct** (31%) respondentů. Déle než pět let je v evidenci uchazečů o zaměstnání **osmnáct** (50%) respondentů.

*Z grafu č. 6 – Doba uchazečů v evidenci úřadu práce vyplývá skutečnost, že polovina (50%) z oslovených respondentů je v evidenci uchazečů úřadu práce **déle než pět let**.*

Dle odborné publikace dlouhodobá nezaměstnanost začíná od dvanácti měsíců, tudíž lze říci, že 80% oslovených respondentů je dlouhodobě nezaměstnaných.

Tato skutečnost by měla mít vypovídající hodnotu pro zjišťování cíle bakalářské práce.

Pro porovnání uvádíme v tabulce č. 2 počet nezaměstnaných žen a mužů na českodubsku, kteří jsou déle než dva roky v evidenci uchazečů o zaměstnání úřadu práce dle statistických údajů zjištěných na pobočce Úřadu práce Český Dub.

Tabulka č. 2 - Počet nezaměstnaných žen a mužů na českodubsku déle než dva roky

Měsíc	Počet nezaměstnaných na českodubsku déle než dva roky	
	žen	mužů
říjen 2007	48	34
listopad 2007	46	33
prosinec 2007	46	32

Otázka č. 5

Požádal/a jste si sám/a o rekvalifikaci na úřadu práce?

Z této otázky lze zjistit, zda nezaměstnaní jedinci projevují aktivní snahu k získání pracovního místa pomocí rekvalifikace.

Graf č 7 - aktivní využití rekvalifikace

Z výše uvedeného grafu je zřejmé, že pouze **osm (22%)** dotazovaných respondentů **využilo** rekvalifikaci úřadu práce. **Dvacet osm (78%)** respondentů tuto možnost aktivní snahy zajistit si rekvalifikaci na úřadu práce **nevyužilo**.

Z rozhovoru vyplynulo, že sice rekvalifikaci osm respondentů využilo, ale z těchto osmi, tři měli i nabídku od zprostředkovatelky úřadu práce.

Je zřejmé, že o rekvalifikaci respondenti sami nejeví zájem, pokud jim není rekvalifikace nabídnuta od zprostředkovatelky zaměstnání úřadu práce, respondenti sami nejeví žádné aktivity ani zájem o rekvalifikaci.

Otázka č. 6

Byl/a by jste ochoten/a nastoupit do jakékoli zaměstnání ?

Tato otázka nám ukazuje, jaká je ochota vzít jakékoliv zaměstnání bez ohledu na to, jakou má jedinec profesi. Zda lidé vůbec mají zájem pracovat či nikoliv.

Graf č 8 - Přijetí jakéhokoli zaměstnání

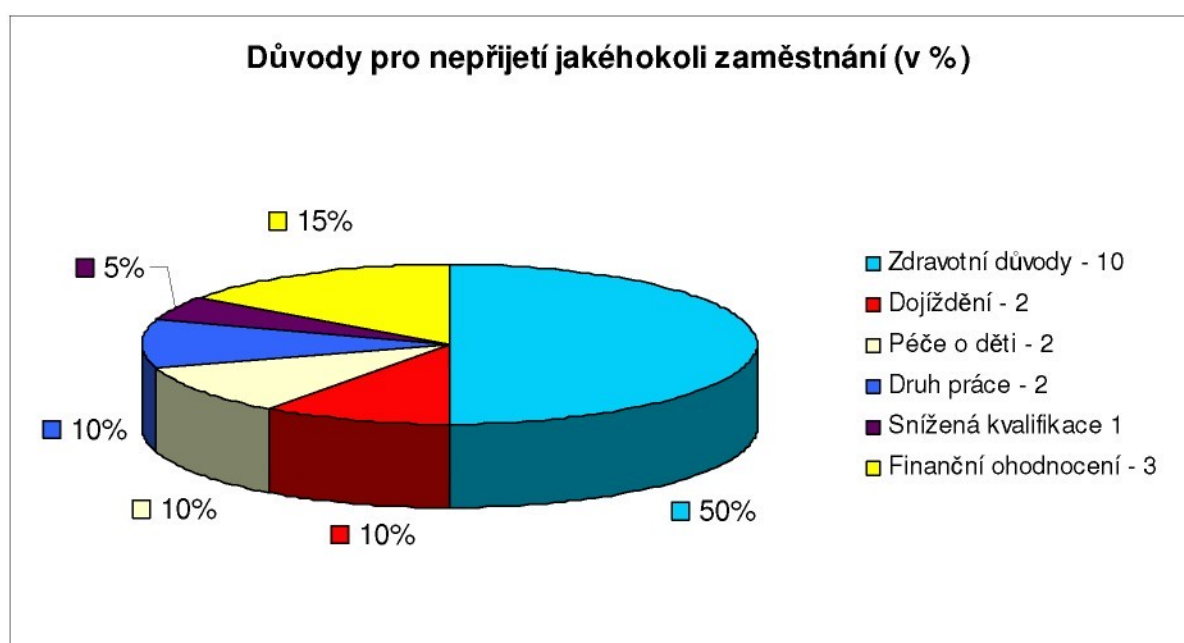

Šestnáct respondentů odpovědělo **ANO** tj. (44%) a dvacet tj. (56%) odpovědělo **NE**. Dále jsou specifikovány důvody, proč by nevzali jakékoliv zaměstnání.

Zajímavé zjištění z rozhovoru je, že šestnáct (44%) respondentů by vzalo jakoukoli práci a přesto nadále pobírají příspěvek na živobytí a nevyužívají pracovních nabídek od zaměstnavatelů v místě bydliště.

V grafu č. 8a uvádíme zjištěné důvody pro nepřijetí jakéhokoli zaměstnání. V grafu č. 8a **je za 100% považováno dvacet z oslovených respondentů**, kteří odpověděli v předchozí otázce, že nejsou ochotni přijmout jakékoli zaměstnání z jiných důvodů a blíže je specifikovali.

Graf č. 8 a- Důvody pro nepřijetí jakéhokoliv zaměstnání

Důvody pro nepřijetí jakéhokoli zaměstnání byly různé. Deset (50%) respondentů uvádí zdravotní důvody, dva (10%) dojíždění, dva (10%) péči o děti. Další dva respondenti (10%) uvádí, že by vzali zaměstnání jen podle druhu práce, jeden (5%) by nevzal zaměstnání, které je určené pro osoby s nižší kvalifikací, než dosáhl respondent. Tři respondenti (15%) by vzali práci v souvislosti s nabízenou finanční částkou.

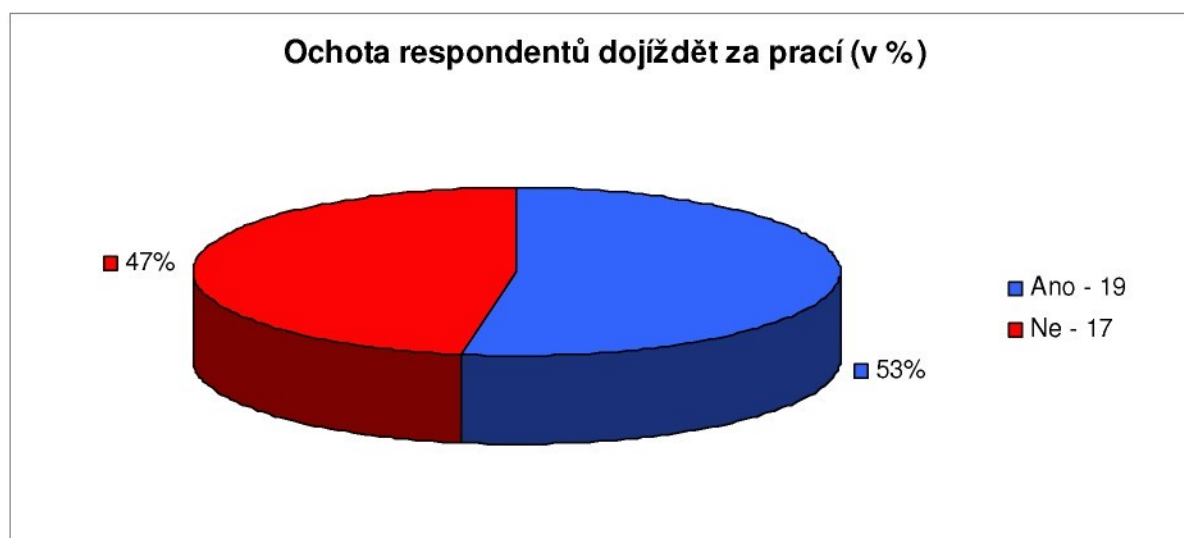
*Z výše uvedeného grafu je patrné, že převládají **zdravotní důvody** u respondentů (50%) pro nepřijetí jakéhokoli zaměstnání.*

Otázka č. 7

Jste ochoten/a dojíždět za prací ?

Tato otázka nám ukazuje, jaká je ochota oslovených respondentů dojíždět za prací a využít pracovních nabídek a příležitostí v jiných přilehlých městech a obcích.

Graf č. 9 – Ochota respondentů dojíždět za prací

Na otázku, zda jsou ochotni dojíždět za prací, odpovědělo devatenáct respondentů tj. (53%) **ANO** a sedmnáct respondentů tj. (47%) **NE**.

Dle informací pobočky Úřadu práce Český Dub je v našem regionu nabídka pracovních příležitostí relevantní s poptávkou na pracovní místa se základním vzděláním (dělnické profese). Pouze pracovní příležitosti pro úplné střední vzdělání s maturitou v regionu chybí a je nutné za těmito pracovními příležitostmi dojíždět.

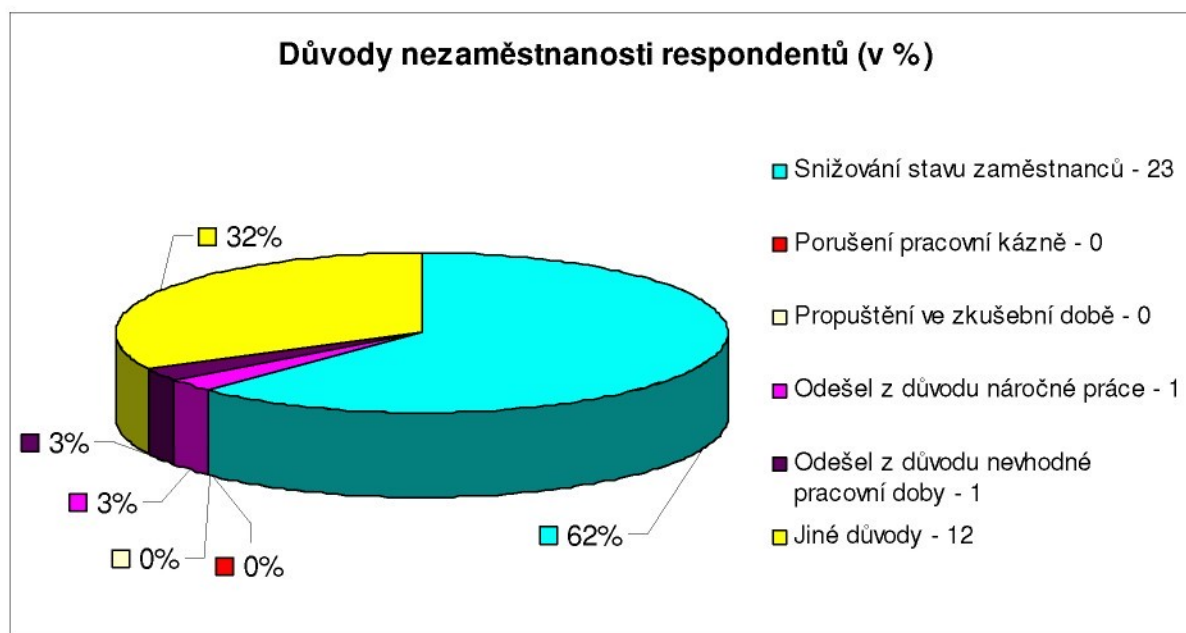
Otázka č. 8

Co vedlo k Vaší nezaměstnanosti ?

Odpovědi na výše uvedenou otázku vedly k zjištění, jak dalece se jedinec podílí na vlastní nezaměstnanosti.

Zda se jedná o vlastní ukončení pracovního poměru, ať již ze zdravotního důvodu, nebo se jedná o organizační změny zaměstnavatelů.

Graf č. 10 – Důvody nezaměstnanosti respondentů

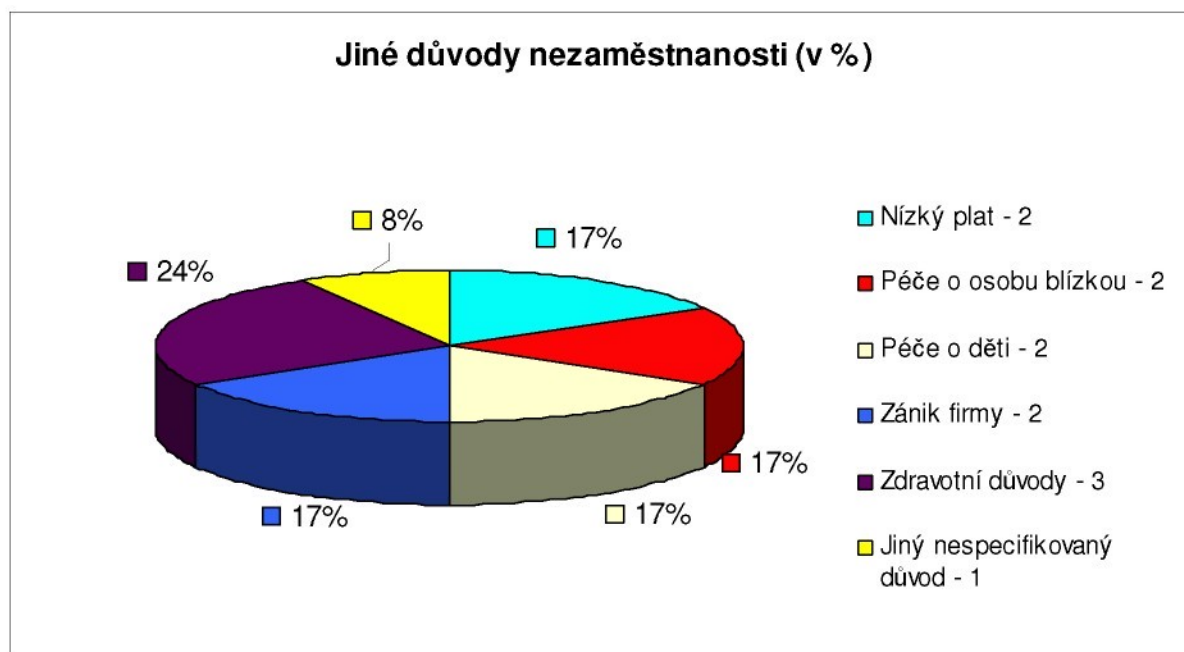
Největším důvodem nezaměstnanosti v průzkumu u respondentů byla ztráta zaměstnání z důvodu snižování stavu zaměstnanců, takto odpovědělo dvacet tři respondentů (62%). Jeden (3%) odpověděl, že odešel z důvodu náročné práce a jeden (3%) odešel ze zaměstnání pro nevyhovující pracovní dobu. Ostatní důvody, jako je propuštění ve zkušební době a porušení pracovní kázně neuvedl nikdo (0%). Dvanáct respondentů (32%) uvedlo jiné důvody, blíže specifikované v následujícím grafu č. 10a.

Z grafu č. 10 – důvody nezaměstnanosti respondentů vyplývá, že největším důvodem nezaměstnanosti (62%) byla ztráta zaměstnání z důvodu rozvázání pracovního poměru a snižování stavu zaměstnanců ze strany zaměstnavatele.

Graf č. 10a

Graf č. 10a blíže specifikuje „jiné důvody“, které vedly k nezaměstnanosti jedince.

Za 100 % - v grafickém znázornění č. 10a je považováno dvanáct z oslovených respondentů, kteří uvedli v předchozí otázce jiné důvody nezaměstnanosti a blíže je specifikovali.

Mezi jiné důvody nezaměstnanosti patřil **nízký plat**, jež uvedli dva respondenti (17%). Další důvod ztráty zaměstnání je **péče o osobu blízkou** týká se dvou (17%) respondentů. Jako důvod ztráty zaměstnání **péči o děti** uvedli dva respondenti (17%). **Zánik firmy** patřil také k důvodům ztráty zaměstnání ve dvou případech (17%) z oslovených dvaceti respondentů. **Zdravotní důvody** považují tři (24%) respondenti za důvod jejich

nezaměstnanosti. **Jiný nespecifikovaný důvod** odpověděl jeden respondent (8%), který se dále podrobně nechtěl vyjadřovat k otázce „jiné důvody nezaměstnanosti“.

Je zřejmé, že důvodů, které respondenti sdělili „jako jiné důvody“ bylo mnoho.

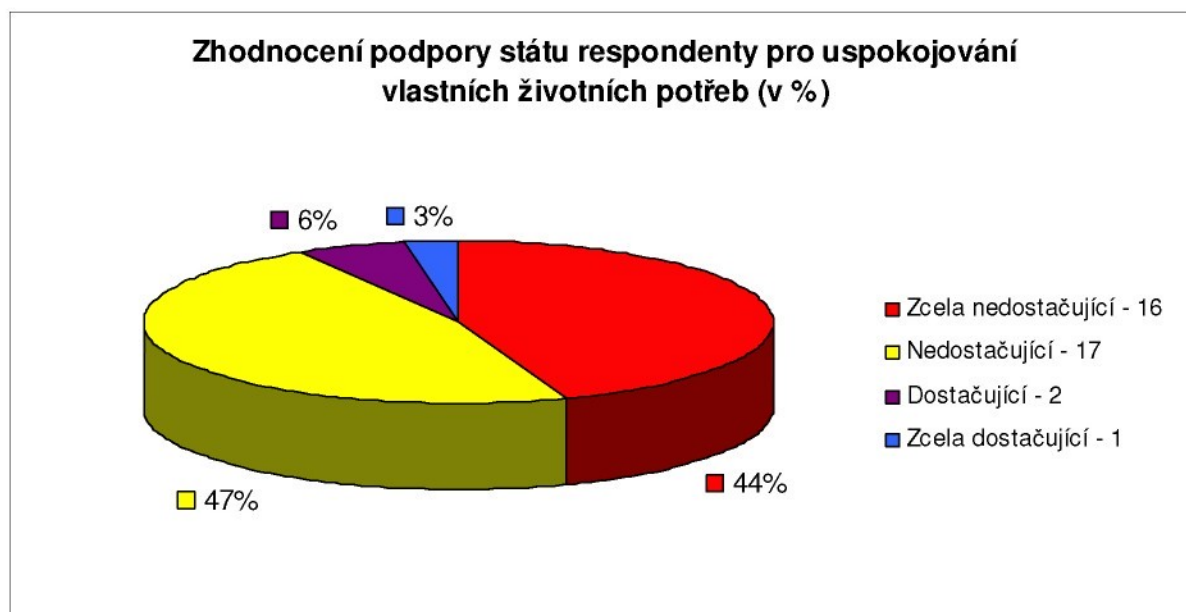
*V uvedeném grafu č. 10a byly jako jiné důvody vedoucí k počátku nezaměstnanosti nejvíce označeny **zdravotní důvody** (24%).*

Otázka č. 9

Je dle Vašeho mínění podpora nezaměstnaných ze strany státu dostatečná ?

Je zcela zřejmé, že podpora státu by měla sloužit pouze na překlenutí krátké doby nouze, ale z hlediska průzkumu tato otázka směřuje do emočního prožívání dlouhodobě nezaměstnaných, zda oni s touto výší podpory dokážou žít a uspokojovat své základní životní potřeby.

Graf č. 11 – Zhodnocení podpory státu respondenty pro uspokojování vlastních životních potřeb

Z grafu vyplývá, že pouze jeden (3%) z oslovených se domnívá, že podpora státu je zcela dostačující, dvěma (6%) připadá dostačující. Dále sedmnáct respondentů (47%) pokládá podporu státu za nedostačující a šestnáct (44%) za zcela nedostačující.

*Znamená to tedy, že se systémem dávek jsou spokojeni tři (9%) z oslovených a třicet tři (91%) z oslovených je s výší dávek poskytovaných státem **nespokojeno**. Při rozhovoru nejvíce poukazovali na skutečnost, že v současné době nemohou z výše finanční podpory zajišťovat ani základní životní potřeby.*

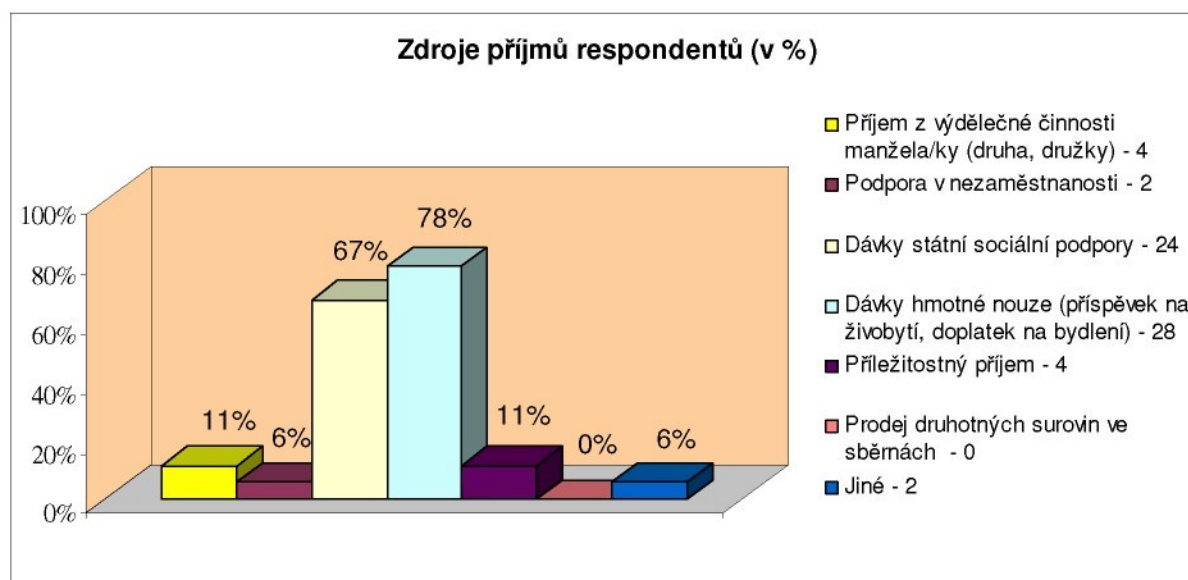
Ale přesto setrvávají v evidenci sociálního odboru a opakovaně pobírají finanční sociální příspěvky (např. příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení).

Otázka č. 10

Co tvoří Vaše příjmy ?

Otázka č. 10 vypovídá o příjmech dlouhodobě nezaměstnaných respondentů. V této otázce bylo možno odpovídat více odpovědí najednou, takže někteří respondenti uváděli více možností, a proto celkový součet odpovědí (v %) **není 100 % z 36 oslovených respondentů**.

Graf č. 12 – Zdroje příjmů oslovených respondentů

Pro větší názornost jsou výsledky grafu č. 12 uvedeny ještě v následující v tabulce. Celkový součet odpovědí (v %) není 100 % z 36 oslovených respondentů.

Tabulka č. 3 - Zdroje příjmů oslovených respondentů

Příjem z výdělečné činnosti manžela/ky (druha, družky)	4 resp.	11%
Podpora v nezaměstnanosti	2 resp.	6%
Dávky státní sociální podpory	24 resp.	67%
Dávky hmotné nouze (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení)	28 resp.	78%
Příležitostný příjem	4 resp.	11%
Prodej druhotných surovin ve sběrnách	0 resp.	0%
Jiné	2 resp.	6%

Nejvíce z oslovených, dvacet osm (78%), pobírá dávky v hmotné nouzi, z toho ještě dvacet čtyři (67%) osob pobírá dávky státní sociální podpory. Podporu v nezaměstnanosti pobírají dva (6%) z oslovených.

Dále příjmy nezaměstnaných tvoří u čtyř lidí příjem od manžela/ky, druha/družky (11%). Příležitostný příjem mají čtyři respondenti (11%). Prodej druhotných surovin ve sběrnách nemá nikdo z oslovených za příjem. Dva pobírají jiné příjmy – viz blíže tabulka č. 4.

Z výše uvedeného lze konstatovat, že téměř veškeré příjmy dlouhodobě nezaměstnaných respondentů jsou příjmy poskytované státem

Další tabulka č. 4 blíže specifikuje „jiné zdroje příjmů“ oslovených respondentů. **100 % jsou dva respondenti.**

Tabulka č. 4 - Specifikace jiných zdrojů příjmů

Maloobchod – chov zvířat	1 resp.
Podpora od dcery	1 resp.

Z tabulky č. 4 vyplývá, že jeden z oslovených je podporován dcerou a jeden považuje za svůj příjem chov a maloobchod se zvířaty.

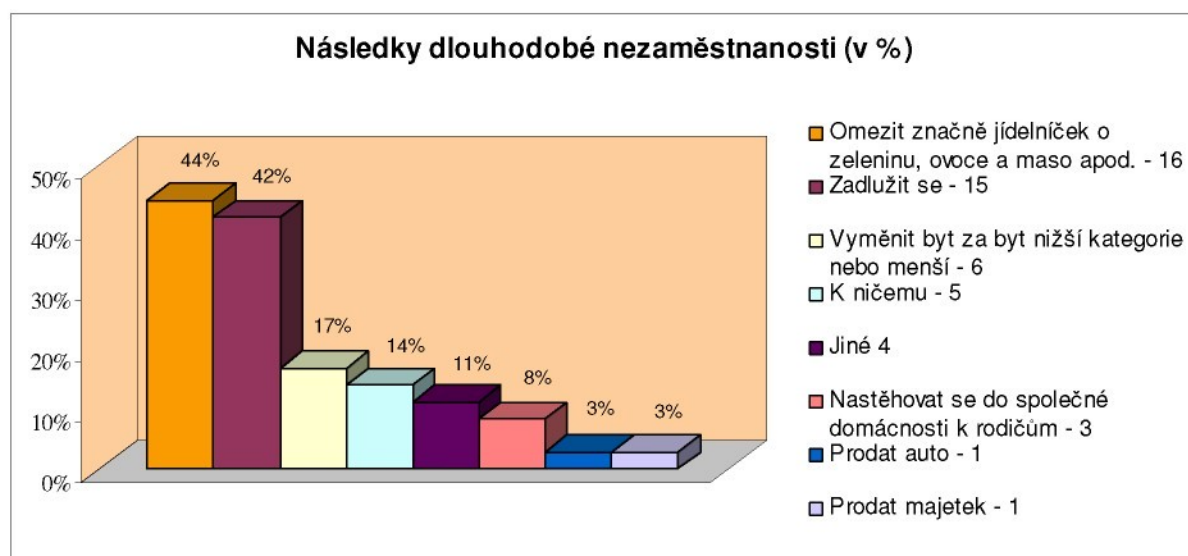
Otázka č.11

K čemu jste byl/a nezaměstnaností donucen/a ?

Tato otázka má charakter zjišťování, zda následkem dlouhodobé nezaměstnanosti došlo ke snížení životní úrovně, k určitému omezení základních životních potřeb, ale také k zadluženosti respondentů.

V této otázce bylo možno odpovídat více odpovědí najednou, takže někteří respondenti uváděli více možností, a proto celkový součet odpovědí (v %) **není 100 % z 36 oslovených respondentů**.

Graf č. 13 - Následky dlouhodobé nezaměstnanosti

Pro větší názornost jsou výsledky grafu č. 13 uvedeny ještě v následující tabulce.

Tabulka č. 5 - Následky dlouhodobé nezaměstnanosti

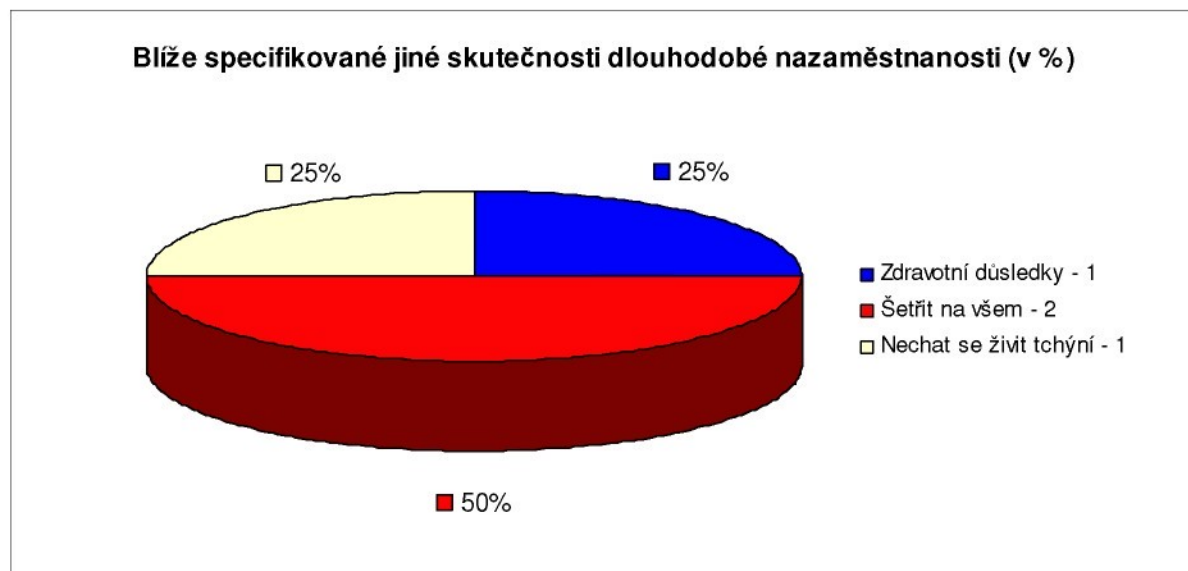
Vyměnit byt za byt nižší kategorie nebo menší	6 resp.	17%
Prodat auto	1 resp.	3%
Prodat majetek	1 resp.	3%
Nastěhovat se do společné domácnosti k rodičům	3 resp.	8%
Omezit značně jídelníček o zeleninu, ovoce a maso apod.	16 resp.	44%
Zadlužit se	15 resp.	42%
Jiné	4 resp.	11%
K ničemu	5 resp.	14%

Z grafu č. 13 a tabulky č. 5 je patrné, že oslovení respondenti byli nejvíce nezaměstnaností donuceni omezit jídelníček a zadlužit se. Šestnáct z oslovených respondentů musí omezovat jídelníček, patnáct respondentů se zadlužilo.

Zajímavé je, že šest z oslovených si muselo vyměnit byt za byt nižší kategorie, i když nájemné v menším bytě mnohdy neznamená výraznou úlevu ve výši plateb za úhradu bydlení.

Graf č. 13a – Blíže specifikované jiné skutečnosti dlouhodobé nezaměstnanosti

Další graf blíže specifikuje „jiné skutečnosti“ k čemu byli oslovení respondenti donuceni nezaměstnaností. **100 % v tomto grafu jsou čtyři respondenti.**

Čtyři respondenti uvedli jiné důvody tj. (100%). Jeden z respondentů tj. (25%) označil, že důsledkem nezaměstnanosti pro něho byly zdravotní obtíže, další dva oslovení tj. (50%) byli dlouhodobou nezaměstnaností donuceni šetřit na všem a jeden tj. (25%) se musí nechávat žít tchýní.

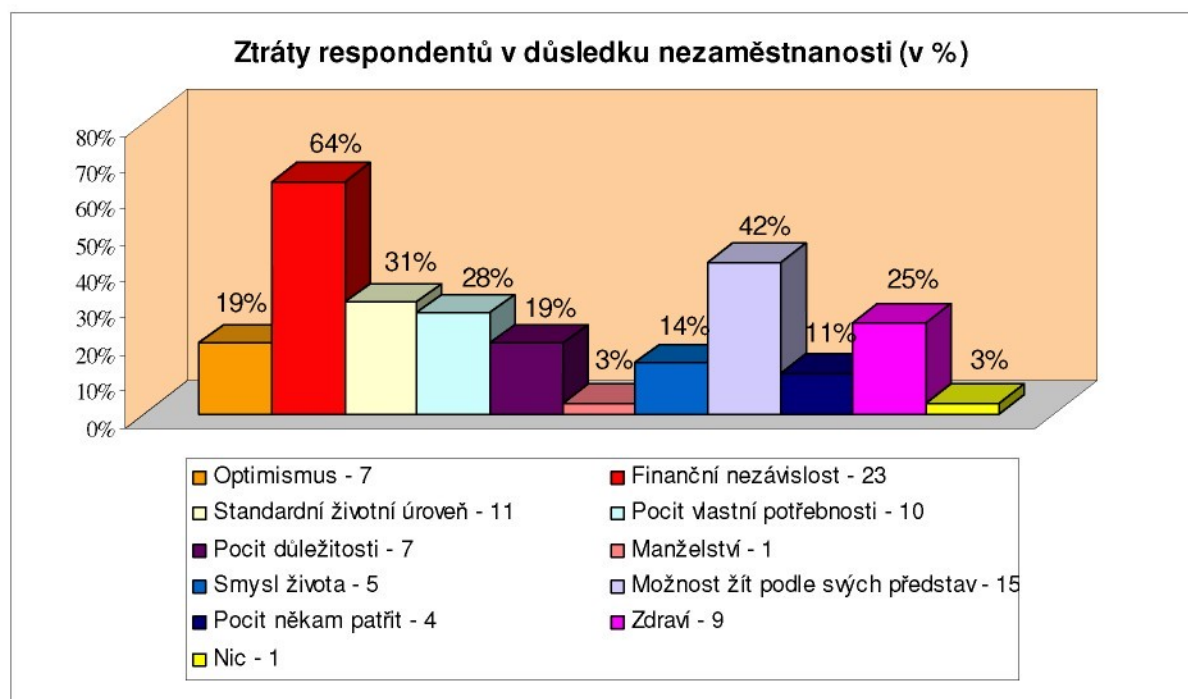
Otázka č. 12

Co Vám nezaměstnanost vzala ?

Tato otázka blíže specifikuje, jaké **konkrétní ztráty** mají respondenti v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti. Lze z této otázky zjistit skutečnosti, které mají důležitou vypovídací hodnotu pro cíl této bakalářské práce.

V této otázce bylo možno odpovídat více odpovědí najednou, takže někteří respondenti uváděli více možností, a proto celkový součet odpovědí (v %) **není 100% z 36 oslovených respondentů**.

Graf č. 14 - Ztráty respondentů v důsledku nezaměstnanosti

Pro větší názornost výsledky grafu č. 14 jsou zahrnuty v tabulce č. 6

Tabulka č. 6 - Ztráty respondentů v důsledku nezaměstnanosti

Optimismus	7	19%
Finanční nezávislost	23	64%
Standardní životní úroveň	11	31%
Pocit vlastní potřebnosti	10	28%
Pocit důležitosti	7	19%
Manželství	1	3%
Smysl života	5	14%
Možnost žít podle svých představ	15	42%
Pocit někam patřit	4	11%
Zdraví	9	25%
Nic	1	3%

Z otázky: Co nezaměstnanost osloveným respondentům vzala? Je patrné, že nejvíce uvádějí finanční nezávislost 23x. Dále možnost žít podle svých představ 5x a standardní životní úroveň uvádějí 11x.

Graf č. 14 a tabulka č. 6 nám ukazuje, že nejvíce u dlouhodobé nezaměstnanosti jsou lidé ochuzeni po finanční stránce.

Pocit někam patřit, smysl života, optimismus a pocit důležitosti bylo vysloveno celkem 23x - blíže tabulka č. 6.

Dokonce jeden respondent označil, že nezaměstnanost mu nevzala vůbec nic. Ale 9x bylo uvedeno, že nezaměstnanost osloveným respondentům vzala zdraví.

Otázka č.13

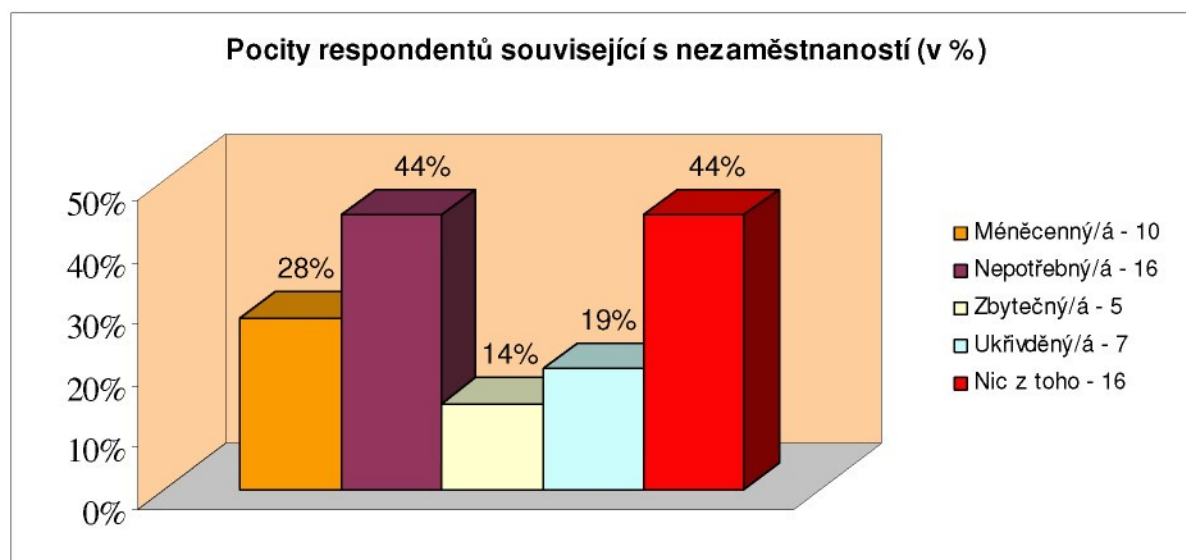
Cítíte se někdy vzhledem k dlouhodobé nezaměstnanosti pro společnost:

- Méněcenný
- Nepotřebný
- Zbytečný
- Ukřivděný
- Nic z toho

Otázka č. 13 směřovala do psychiky a duševního prožívání dlouhodobě nezaměstnaných jedinců.

V této otázce bylo možno odpovídat více odpovědí najednou, takže někteří respondenti uváděli více možností, a proto celkový součet odpovědí (v %) **není 100% z 36 oslovených respondentů**.

Graf č. 15 – Pocity respondentů související s nezaměstnaností

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že deset (28%) oslovených se cítí méněcenně, šestnáct (44%) se cítí nepotřebně, pocit zbytečnosti má pět (14%) respondentů a sedm (19%) se cítí ukřivděně. Výše uvedené pocity nemá šestnáct (44%) z celkově oslovených respondentů.

Devět z celkově oslovených respondentů odpovědělo najednou více možností. Například tři respondenti uvedli, že se cítí méněcenně, nepotřebně, ukřivděně i zbytečně

ve společnosti. Dva respondenti uvedli, že se někdy cítí méněcenně a nepotřebně. Jeden z oslovených respondentů uvedl, že je nepotřebný, zbytečný i ukřivděný ve společnosti, ale hlavně to tak cítí sám ve svém prožívání. Jiný respondent zase uvedl, že se cítí nepotřebný a zbytečný pro společnost. Další respondent se také cítí najednou méněcenně, nepotřebně a ukřivděně, především ve svém prožívání. Poslední z devíti oslovených respondentů se cítí vůči sobě ukřivděný a ve společnosti nepotřebný.

*Zajímavé je zjištění, že **šestnáct** z celkově oslovených respondentů, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní, **se necítí méněcenně, ukřivděně, zbytečně ani nepotřebně.***

*Nicméně **dvacet** z celkově dotázaných uvedlo, alespoň jednu z nabízených možností, tj. že se **někdy cítí méněcenně, ukřivděně, zbytečně a nepotřebně.***

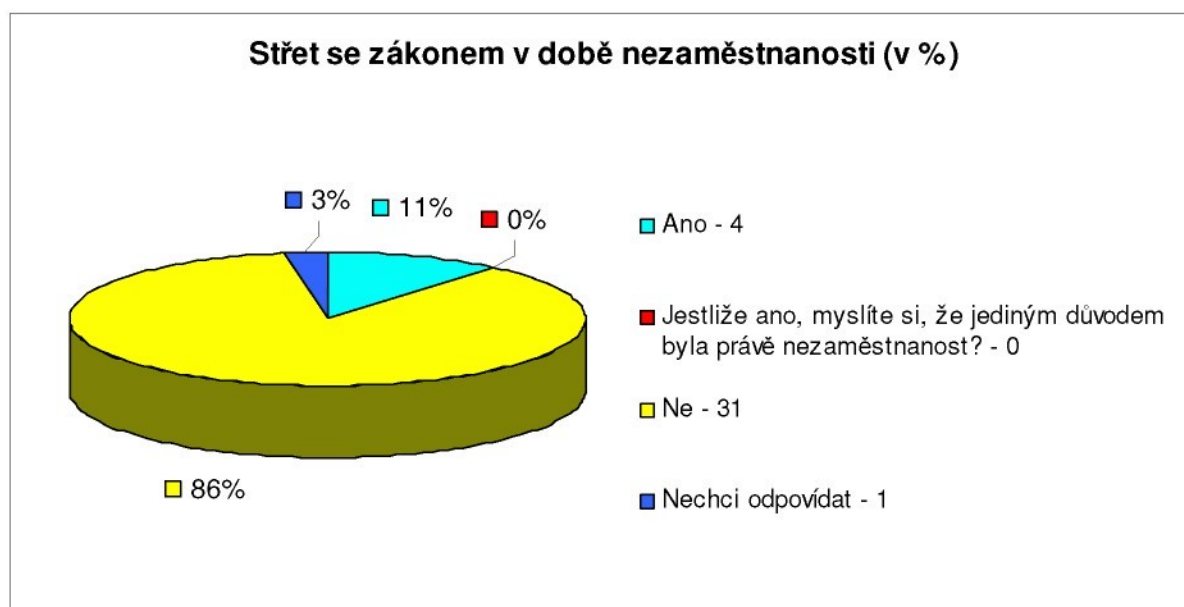
Otázka č.14

Dostal/a jste se v době nezaměstnanosti do střetu se zákonem ?

Otázka č. 14 je velmi specifická a vypovídá o situaci střetu jedinců se zákonem v dlouhodobé nezaměstnanosti.

Pro hodnocení této otázky bylo **100 %** považováno všech - třicet šest oslovených respondentů.

Graf č. 16 – Střet se zákonem v době nezaměstnanosti

Celkem třicet jedna osob (86%) uvedlo, že se do střetu se zákonem nedostalo, čtyři (11%) oslovení respondenti uvedli, že ano a jeden (3%) uvedl, že nechce odpovídat.

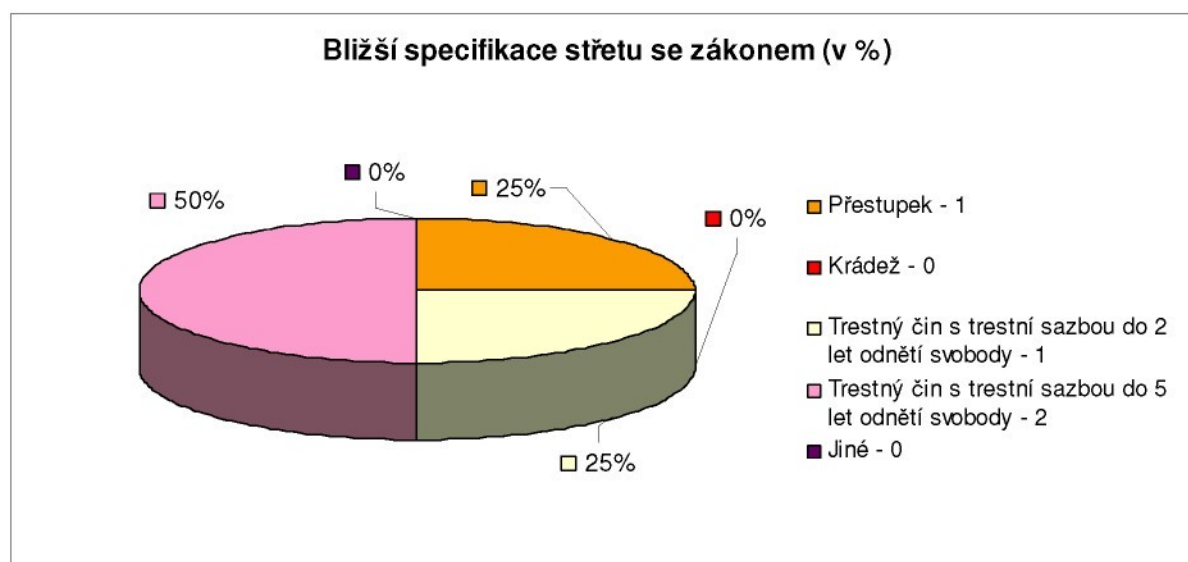
Bližší specifikaci střetu se zákonem ukazuje graf č. 17.

Otázka č. 15

Jestliže jste v otázce č. 14 odpověděl/a ano, můžete blíže specifikovat?

Tato otázka blíže specifikuje „střet se zákonem“ oslovených respondentů. **100% v níže uvedeném grafu jsou čtyři respondenti.**

Graf č. 17 – Bližší specifikace střetu se zákonem

Dva oslovení respondenti (50%) byli odsouzeni za trestný čin s trestní sazbou do 5 let odnětí svobody, jeden (25%) za trestný čin s trestní sazbou do 2 let odnětí svobody a jeden (25%) se dostal do střetu se zákonem za přestupek.

Z grafu č. 16 a č. 17 vyplývá, že v době nezaměstnanosti se lidé do střetu se zákonem nedostali (86%) a jestliže ano, tak důvodem tohoto střetu nebyla dle jejich mínění nezaměstnanost.

7 Shrnutí výsledků praktické části

Na začátku výzkumu jsme se snažili předat dotazník (jako předvýzkum) se svolením celkem pěti respondentům, kteří byli ochotni spolupracovat. Byli osloveni během návštěvy na odboru sociálních věcí.

Po návratu dotazníků bylo zřejmé, že tento předvýzkum nesplňuje danou myšlenku dotazníkového šetření a tedy od dotazníkového šetření bylo upuštěno

Vzhledem k tomu, že se tato metoda v předvýzkumu neosvědčila, neboť dotazníky se vracely částečně či úplně nevyplněné, neměly žádnou, nebo sníženou vypovídající hodnotu, proto autorka bakalářské práce došla k závěru použít metodu **řízeného rozhovoru**.

Na základě zkušeností a praxe autorky bakalářské práce s klienty pobírajícími příspěvek na živobytí bude tato metoda větším přínosem pro splnění cíle bakalářské práce.

Bylo osloveno čtyřicet nezaměstnaných klientů, kteří opakovaně pobírají příspěvek na živobytí a navštěvují odbor sociálních věcí. Byli požádáni o spolupráci v průzkumu na téma sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti pomocí nestandardizovaného rozhovoru, který je podobný dotazníku, ale respondenti při kontaktu s tazatelem lépe chápou otázky a mohou se více rozpovídat.

Řízený rozhovor obsahoval otázky stejného charakteru jako měl dotazník, ale s tím, že byly otázky kladeny tazatelem. Byly kladeny stručně, jasně a s pomocí možných odpovědí. Respondenti se lépe orientovali při odpovědích a ještě se více rozmluvili o svých zkušenostech a problémech s dlouhodobou nezaměstnaností.

Čtyřicet respondentů se dostavilo ve stanovený den, z nichž spolupracovalo po celý řízený rozhovor třicet šest (90%) respondentů a čtyři (10%) si svoji spolupráci během rozhovoru rozmysleli a odešli.

Strukturovaný rozhovor byl veden cíleně na odboru sociálních věcí s osobami, které jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání na úřadu práce a pobírají příspěvek na živobytí. Časové rozložení strukturovaného rozhovoru bylo u každého respondenta individuální od 20 minut do 45 minut u jednoho respondenta.

Jedná se o záměrný výběr vzhledem ke stanovení cíle bakalářské práce - zjištění důsledků dlouhodobé nezaměstnanosti klientů, pobírajících příspěvek na živobytí.

Při zpracování informací se vycházelo z teoretických znalostí problematik nezaměstnanosti a praktických zkušeností s vybranou klientelou nezaměstnaných, kteří pobírají příspěvek na živobytí.

Jelikož cílem bakalářské práce bylo zjistit důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti, byli oslovení záměrně pouze dlouhodobě nezaměstnaní klienti, pobírající příspěvek na živobytí.

7.1 Zajímavá zjištění z metody řízeného rozhovoru

Postřehů z řízeného rozhovoru bylo mnoho, jak po stránce verbální komunikace, tak po stránce neverbální. Řízený rozhovor si kladl za cíl zjistit důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti, ale měl i vypovídající hodnotu o respondentovi v momentální situaci, o jeho pocitech při rozhovoru, vyjadřování při komunikaci a také bylo možné pozorovat celkový vzhled klienta.

Autorka bakalářské práce může konstatovat, že spolupráce s respondenty byla příjemná, výsledky rozhovoru naplnily cíl bakalářské práce. 36 respondentů ukončilo řízený rozhovor z celkového počtu 40 respondentů, kteří přislíbili spolupráci.

Za velmi zajímavé zjištění považujeme skutečnost, že dva respondenti z celkového počtu 36 oslovených respondentů mají vysokoškolské vzdělání a jsou dlouhodobě nezaměstnaní a závislí na sociálních dávkách. Nemají potřebu využít svých znalostí získaných studiem a být přínosem pro společnost.

Naopak nás překvapila skutečnost, že dlouhodobá nezaměstnanost u 16 z oslovených respondentů z celkového počtu 36 nevede k pocitům zbytečnosti, či méněcennosti nebo nepotřebnosti pro společnost.

Názor na finanční zajištění respondentů ze státního rozpočtu dlouhodobě nezaměstnaných se dal předpokládat již před začátkem řízeného rozhovoru, ale bylo zajímavé zjistit, že z celkově oslovených respondentů finanční otázku, která souvisí s důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti.

Dle výzkumné metody oslovených respondentů vyplývá, že nezaměstnanost ohrožuje jedince nejvíce po finanční stránce. Je to zajímavé, jedinci si pravděpodobně nepřipouštějí jiné důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti např. změnu struktury dne, ztrátu sociálních vztahů atd.

7.2 Potvrzení či vyvrácení předpokladů

Výzkumný předpoklad č. 1.

Lze předpokládat, že nejčastější příčinou dlouhodobé nezaměstnanosti je nízká úroveň vzdělanosti jedinců.

Dlouhodobě nezaměstnaní jsou **především** lidé se základním či nižším vzděláním, maximálně vyučení. Ale vyskytují se také nezaměstnaní se střední školou i s vysokoškolským vzděláním.

Mezi **nezaměstnanými bylo 53% osob se základním nebo nižším vzděláním**. 22% osob je vyučeno. Úplné středoškolské vzdělání získalo 22% a 6 % z oslovených má vysokoškolské vzdělání. Lze tedy říci, že **výzkumný předpoklad č. 1 se potvrdil.**

Lidé se základním vzděláním mají často problém sehnat vhodné pracovní místo, které by bylo finančně ohodnoceno lépe, než minimální mzdou. Tito lidé se často opakovaně vrací do evidence uchazečů o zaměstnání na úřad práce a odmítají pracovní místa mimo svá bydliště a pracovní místa, která jsou finančně nevýhodná. Z výsledku šetření vyplývá, že sedm (19%) z respondentů jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání jeden rok až dva roky. Jedenáct (31%) respondentů pobývá v evidenci uchazečů o zaměstnání dva roky až pět let a déle než pět let je v evidenci uchazečů o zaměstnání osmnáct (50%) respondentů.

Zajímavý ukazatel je fakt, že déle než pět let v evidenci uchazečů úřadu práce je 50% z oslovených respondentů.

Rekvalifikaci úřadu práce vlastní aktivitou využilo osm osob (22%) a dvacet osm (78%) osob nevyužilo, z čehož může vyplývat, že lidé nemají zájem o rekvalifikaci. Z rozhovoru také vyplynulo, že osoby se základním vzděláním mají problém se zajištěním kvalitní a užitečné rekvalifikace pro další zaměstnání, protože se dále nechtějí vzdělávat.

Dalším aspektem dlouhodobé nezaměstnanosti je věk. Z odborné literatury uvedené v teoretické části bakalářské práce vyplývá, že jedinci starší 50 – ti let jsou více ohroženi dlouhodobou nezaměstnaností. Z řízeného rozhovoru vyplynulo, že tato skutečnost postihuje i věkovou skupinu mezi 40 - ti a 49 - ti lety.

Lze také konstatovat, že rodinný stav nehraje příliš velkou roli v dlouhodobé nezaměstnanosti, protože tento výzkum potvrzuje 39% rozvedených nezaměstnaných, 33% osob žijících v manželství, 25% jedinců je svobodných a 3% tvoří vdovec/vdova. I když se v odborné literatuře hovoří o skutečnosti, že dlouhodobá nezaměstnanost může vést k rozvodům, výsledky řízeného rozhovoru tuto skutečnost nepotvrzují.

Výzkumný předpoklad č. 2

Lze předpokládat, že u 2/3 dlouhodobě nezaměstnaných dochází ke změně životní úrovně.

Dlouhodobá nezaměstnanost donutila šest z oslovených respondentů k výměně bytu za byt menší kategorie. Tři z oslovených respondentů se museli přestěhovat k rodičům, jeden respondent musel na základě dlouhodobé nezaměstnanosti prodat auto a jeden z oslovených respondentů musel prodat majetek. **Patnáct z celkově oslovených respondentů v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti se zadlužilo a šestnáct z celkově oslovených respondentů muselo pouze omezit jídelníček.**

K razantním krokům typu prodat auto, majetek, nastěhovat se k rodičům, bylo nuceno přistoupit 11 z oslovených respondentů. Vyměnit byt za menší kategorie v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti muselo podstoupit šest respondentů. To lze pokládat za velký zásah do života.

Z výše uvedeného je patrné, že výzkumný předpoklad č. 2 se nepotvrdil, jelikož pro splnění předpokladu č. 2 by jich muselo být dvacet čtyři, což nesplňujeme.

Z odborné literatury je zřejmé, že může docházet při dlouhodobé nezaměstnanosti k snížení životní úrovně až k sociálnímu vyloučení, ale průzkumem veřejnosti se potvrdila pouze zadluženost a výměna bytů za byt menší kategorie.

Dalo by se říci, že dlouhodobá nezaměstnanost z výpovědi respondentů nevede ke střetu se zákonem, jelikož 86 % osob uvedlo, že ač jsou dlouhodobě nezaměstnaní, nedostali se do střetu se zákonem.

Z odborné literatury ale vyplývá, že důsledkem dlouhodobé nezaměstnanosti je zvýšená kriminalita.

Výzkumný předpoklad č. 3

Lze předpokládat, že 2/3 respondentů jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání úřadu práce déle než pět let.

Sedm (19%) z oslovených respondentů odpovědělo, že jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání jeden rok až dva roky. Dobu dva roky až pět let v evidenci uchazečů o zaměstnání konstatovalo jedenáct (31%) respondentů. Déle než pět let je v evidenci uchazečů o zaměstnání osmnáct (50%) respondentů.

Z výzkumu vyplývá, že osmnáct z oslovených respondentů (50%) je v evidenci úřadu práce déle než pět let, ale pro splnění předpokladu č. 3 by jich muselo být dvacet čtyři, což nesplňujeme. Musíme tedy konstatovat, že výzkumný **předpoklad č. 3 se nepotvrdil**.

I přesto je zajímavý ukazatel, že déle než dva roky je v evidenci uchazečů o zaměstnání 29 (81%) z oslovených respondentů. Jedná se o varující signál, že pravděpodobně neexistuje nebo je jen málo funkční takový nástroj aktivní politiky zaměstnanosti, který by aktivizoval výše uvedené respondenty.

Výzkumný předpoklad č. 4

Lze předpokládat, že příjmy dlouhodobě nezaměstnaných jedinců tvoří především finanční sociální dávky.

Z hlediska výběrového vzorku by všech třicet šest respondentů mělo uvést jako příjem dávky v hmotné nouzi, ale někteří při své výpovědi uvedli, že nepovažují tento příspěvek za příjem nebo jej považují za příjem druha, družky.

Pouze dvacet osm z oslovených uvedlo, že pobírá dávky v hmotné nouzi, z toho ještě dvacet čtyři osob pobírá dávky státní sociální podpory. Podporu v nezaměstnanosti pobírají dva z oslovených respondentů. Dále příjmy nezaměstnaných tvoří u čtyř lidí příjem od manžela/ky, druha/družky. Příležitostný příjem mají čtyři respondenti. Prodej druhotných surovin ve sběrnách nemá nikdo z oslovených za příjem. Jeden z oslovených respondentů má finanční podporu od dcery a jeden z respondentů uváděl jako jiný příjem maloobchod – chov zvířat.

Lze tedy konstatovat, že téměř veškeré příjmy u dlouhodobě nezaměstnaných jsou příjmy poskytované státem – dávky státní sociální podpory a dávky v hmotné nouzi. Výzkumný předpoklad č. 4 se tedy potvrdil.

91% z oslovených si myslí, že podpora státu je nedostačující nebo zcela nedostačující pro vlastní uspokojování základních životních potřeb. Pravděpodobně si tyto lidé neuvědomují situaci, že většinu příjmů mají od státu a ne vlastním přičiněním.

Výzkum nám ukazuje, že nejvíce u dlouhodobě nezaměstnanosti jsou lidé ochuzeni po finanční stránce, ale vlastním přičiněním se nesnaží zvýšit si celkovou finanční situaci. I když největším důvodem jejich nezaměstnanosti (88%) byla ztráta zaměstnání z důvodu rozvázání pracovního poměru ze strany zaměstnavatele a snižování stavu zaměstnanců.

Výzkumný předpoklad č. 5

Lze předpokládat, že v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti 1/3 jedinců ztrácí smysl života a cítí se méněcenně, nepotřebně ve společnosti.

I když z teorie vyplývá, že dopady na nezaměstnaného jsou podstatně nedozírné a v některých případech nevratitelné, domníváme se, že většina dlouhodobě nezaměstnaných je v podstatě se svým stavem spokojena díky sociální politice státu.

Přesto si ale dvacet z oslovených respondentů uvědomuje nebo alespoň o tom hovořili, že pocit někam patřit, smysl života, optimismus a pocit důležitosti jim vzala dlouhodobá nezaměstnanost.

Z výpovědí oslovených respondentů vyplývá, že deset (28%) oslovených se cítí méněcenně, šestnáct (44%) se cítí nepotřebně, pocit zbytečnosti má pět (14%) respondentů a sedm (19%) se cítí ukřivděn. **Výše uvedené pocity nemá šestnáct (44%) z celkově oslovených respondentů.**

Devět z celkově oslovených respondentů odpovědělo najednou více možností. Například tři respondenti uvedli, že se cítí méněcenně, nepotřebně, ukřivděn i zbytečně ve společnosti. Dva respondenti uvedli, že se někdy cítí méněcenně a nepotřebně. Jeden z oslovených respondentů uvedl, že je nepotřebný, zbytečný i ukřivděn ve společnosti, ale hlavně to tak cítí sám ve svém prožívání. Jiný respondent zase uvedl, že se cítí nepotřebný a zbytečný pro společnost. Další respondent se také cítí najednou méněcenně, nepotřebně a ukřivděn, především ve svém prožívání. Poslední z devíti oslovených respondentů se cítí vůči sobě ukřivděn a ve společnosti nepotřebný.

*Zajímavé je zjištění, že **šestnáct** z celkově oslovených respondentů, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní, nemá žádné pocity méněcennosti, ukřivdění, nepotřebnosti a zbytečnosti. Nicméně **dvacet** z celkově dotázaných uvedlo, že se někdy cítí méněcenně a ukřivděn nebo zbytečně a nepotřebně. **Výzkumný předpoklad č. 5 se tedy potvrdil.***

8 Závěr

Každý demokratický stát se musí potýkat určitým způsobem s nezaměstnaností a vyrovnávat se s tíživou životní situací nezaměstnaných lidí. Musí se s ní naučit žít, protože nezaměstnanost je přirozeným jevem ve společnosti založené na tržním mechanismu a demokracii.

Nezaměstnanost jako taková mění od základu lidský život, život rodiny, život společnosti v negativním smyslu slova. Nachází jedince i společnost na tuto situaci většinou nepřipravené a vrhá je do nejistoty. Každý řeší situaci po svém. Je zřejmé, že nevzdělanost, nedostatek kvalifikace a neochota se vzdělávat je jedním z hlavních problémů dlouhodobě nezaměstnaných.

Nezaměstnanost, zejména ta dlouhodobá, není pouze ekonomickým, ale také velkým sociálním a kulturním problémem.

Aby nebyly prostředky vložené do boje s ní jen ekonomickou, ale i sociální a kulturní investicí, musí se mnohé změnit. Musí se změnit postoj nezaměstnaných, kteří si musí uvědomit, že nelze pouze nárokovat, ale také spolupracovat a cosi činit.

Co se musí změnit ještě víc, je postoj společnosti. **Na sociální práci je nutno pohlížet jako na práci více než potřebnou.** Sociální práce na městských a obecních úřadech, kde pracují, je zahlcena administrativou. Díky sociálnímu systému dávek v hmotné nouzi od 1.1. 2007 se lze plně a déle věnovat klientům při jednání o řízení příspěvků v hmotné nouzi a v poradenství z různých oblastí sociální péče.

Je nutné pohlížet na klienty individuálně, dokázat se vcítit do jejich problému a co je nejdůležitější, snažit se předcházet situacím, které by vedly k zadluženosti jedinců, ztrátě bydlení a k rozpadu rodiny. Sociální pracovnice není „úředník“ na městském úřadu, ale „pomáhající profese“. Toto by mělo být v podvědomí každé sociální pracovnice, aby si uvědomila a přizpůsobila své jednání a chování ke klientům v jejich tíživé sociální situaci nejenom u nezaměstnaných osob, ale i v jiných sociálních oblastech.

Dlouhodobá nezaměstnanost způsobuje u některých lidí beznaděj, pocit nepotřebnosti ve společnosti a posléze i stres. Lidé se základním nebo nižším vzděláním podle výsledků výzkumu jsou více ohroženi dlouhodobou nezaměstnaností, proto je nutné zaměřit se u těchto

lidí na poradenskou činnost, zejména v oblasti zaměstnání, rekvalifikace. Snažit se získat pro tyto lidi pracovní příležitosti ve své obci, například díky veřejně prospěšným pracím. Z praxe vím, že tito lidé, kteří mohou pracovat na veřejně prospěšných pracích, jsou plnohodnotně zařazeni ve společnosti, mají pravidelné příjmy a jejich finanční situace jim dovoluje uhradit všechny své dluhy a mnohdy jim i vzroste sebevědomí.

Nicméně z praxe mám někdy i opačný pocit, že každý nemá chuť pracovat, uvádí různé důvody, proč nemůže pracovat. Zejména zdravotní důvody, péče o děti a jiné. Je spokojený se sociálními dávkami a nemá žádné pocity ukřivdění ve společnosti a osobní pocit méněcennosti.

Na závěr bakalářské práce uvádíme zajímavé ukazatele zjištěné z výzkumu.

Zajímavé zjištění výzkumu je fakt, že déle než dva roky je v evidenci uchazečů o zaměstnání 29 (81%) z oslovených respondentů. Jedná se o varující signál, že pravděpodobně neexistuje nebo je jen málo fungující takový nástroj aktivní politiky zaměstnanosti, který by aktivizoval výše uvedené respondenty.

Výzkumnou metodou bylo potvrzeno, že největší procento (53%) nezaměstnaných tvoří lidé s dokončeným základním vzděláním, což je uvedeno i v odborné literatuře.

Dlouhodobá nezaměstnanost postihuje především věkovou kategorii od čtyřiceti let a starší. Toto zjištění se ztotožňuje se statistikou úřadu práce v celé ČR. (Informace byla získána podle statistických údajů Ministerstva práce a sociálních věcí).⁴⁶

Lze také konstatovat, že téměř veškeré příjmy dlouhodobě nezaměstnaných respondentů tvoří příjmy poskytované státem.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit sociální důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti u klientů, pobírajících příspěvek na živobytí.

Myslíme si, že tohoto cíle bylo dosaženo, i když se nepotvrdily všechny výzkumné předpoklady, které autorka bakalářské práce zvolila na začátku bakalářské práce. Výsledky šetření ukázaly důsledky dlouhodobé nezaměstnanosti a některé související skutečnosti oslovených nezaměstnaných.

Je zajímavé, že s nezaměstnanými lidmi pracuji šestnáct let a stále nabírám nové zkušenosti. Tato práce pro mě byla pracovním i osobním obohacením.

⁴⁶ <http://portal.mpsv.cz/sz/stat>

9 Navrhovaná doporučení

Vzhledem k výsledkům šetření jsme došli k závěru, že by měla být nejdůležitějším opatřením prevence, aby nedocházelo k dlouhodobé nezaměstnanosti.

- 1) Propojit a sjednotit systémy jednotlivých složek vyplácejících různé dávky. Od 1.1. 2007 se toto opatření částečně daří na základě nově vzniklého sociálního systému - příspěvků v hmotné nouzi a počítačového vybavení a zpracování.
- 2) Lidský přístup pracovníků úřadů práce a sociálních pracovníků k nezaměstnaným lidem. Pracovníci v pomáhajících profesích by měli procházet psychologickými výcviky a uskutečňovat supervize na svých pracovištích, aby nedocházelo k syndromu vyhoření sociálních pracovníků, který se právě podílí na přístupu ke klientům.
- 3) V některých případech poskytovat jedincům a rodinám věcné příspěvky, zejména u rodin, které neumí hospodařit s penězi. Vhodné jsou věcné příspěvky pro děti jako je jídlo a ošacení.
- 4) Intenzivní práce sociálních pracovníků v terénu a v rodinách
 - a) Pomoc při pravidelných úhradách např. hrazení nájemného, aby se jedinec, který neumí hospodařit s penězi nestal dlužníkem a posléze bezdomovcem.
 - b) Individuální zprostředkování zaměstnání např. pomoc sociálního pracovníka při prvním kontaktu nezaměstnaného jedince se zaměstnavatelem.
 - c) Pomáhat při řešení osobních problémů dlouhodobě nezaměstnaných – např. včasná intervence. Pomoc při řešení po stránce poradenství, ale i po stránce finanční. Případně odkázat jedince na specializované oddělení, které by řešilo jeho tíživou situaci na odborné úrovni (např. poradny, léčebny).
- 5) Snažit se zajistit alespoň v rámci své obce veřejně prospěšné práce pro nezaměstnané občany v obci.

Dbát na práva nezaměstnaných lidí, ale snažit se o taková opatření, která by cíleně směřovala ke změně sociálního systému, který je lehce zneužitelný.

10 Seznam použitých zdrojů

BŘESKÁ, Naděžda, VRÁNOVÁ, Lucie. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky sociální péče pro zdravotně postižené osoby*. 1.vydání. Olomouc: Anag, 2007.

ISBN 978-80-7263-378-4.

BUCHTOVÁ, Božena a kol. *Nezaměstnanost – psychický, ekonomický a sociální problém*.

1.vydání. Praha:Grada, 2002. ISBN 80 – 247 – 9006 – 8.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vytváří sociologická znalost*. 3.vydání. Praha: Karolinum,

2000. ISBN 80 - 246 – 0139 – 7.

KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 3. přeprac. vydání. Praha: Aspi, 2005.

ISBN 80 - 7357 – 050 – 5.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*.1.vydání. Praha: Portál, 2003.

ISBN 80 – 7178 – 549– 0.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*.1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80 – 85850 – 61 – 3.

MAREŠ, Petr.*Nezaměstnanost jako sociální problém*. 1. vydání. Praha: Slon, 1994.

ISBN 80 – 901424 – 9 – 4.

PALAN, Zdeněk. *Lidské zdroje*. 1. vydání. Praha: Academia, 2002.

ISBN 80 – 200 – 0950 – 7.

PROCHÁZKOVÁ, Eva, PRAJSOVÁ, Ivana. *Aktivní politika zaměstnanosti v České republice*. 1.vydání. Praha: MPSV, 1998. ISBN 80 – 85529 – 48 – 3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky* 3. vydání, Praha: Portál: 2002. ISBN 80 – 7178 – 678 – 0.

<http://portal.mpsv.cz/sz/stat> - (záznam o aktualizaci stránky nelze dohledat)

http://portal.mpsv.cz/szhttp://portal.mpsv.cz/sz/local/lb_info/trhprace/apzlocal/lb

(záznam o aktualizaci stránky nelze dohledat)

<http://www.mpsv.cz/cs/3213>, poslední aktualizace 26. 01. 2007

<http://www.mpsv.cz/cs/5#dnb> - (záznam o aktualizaci stránky nelze dohledat)

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších.předpisů

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

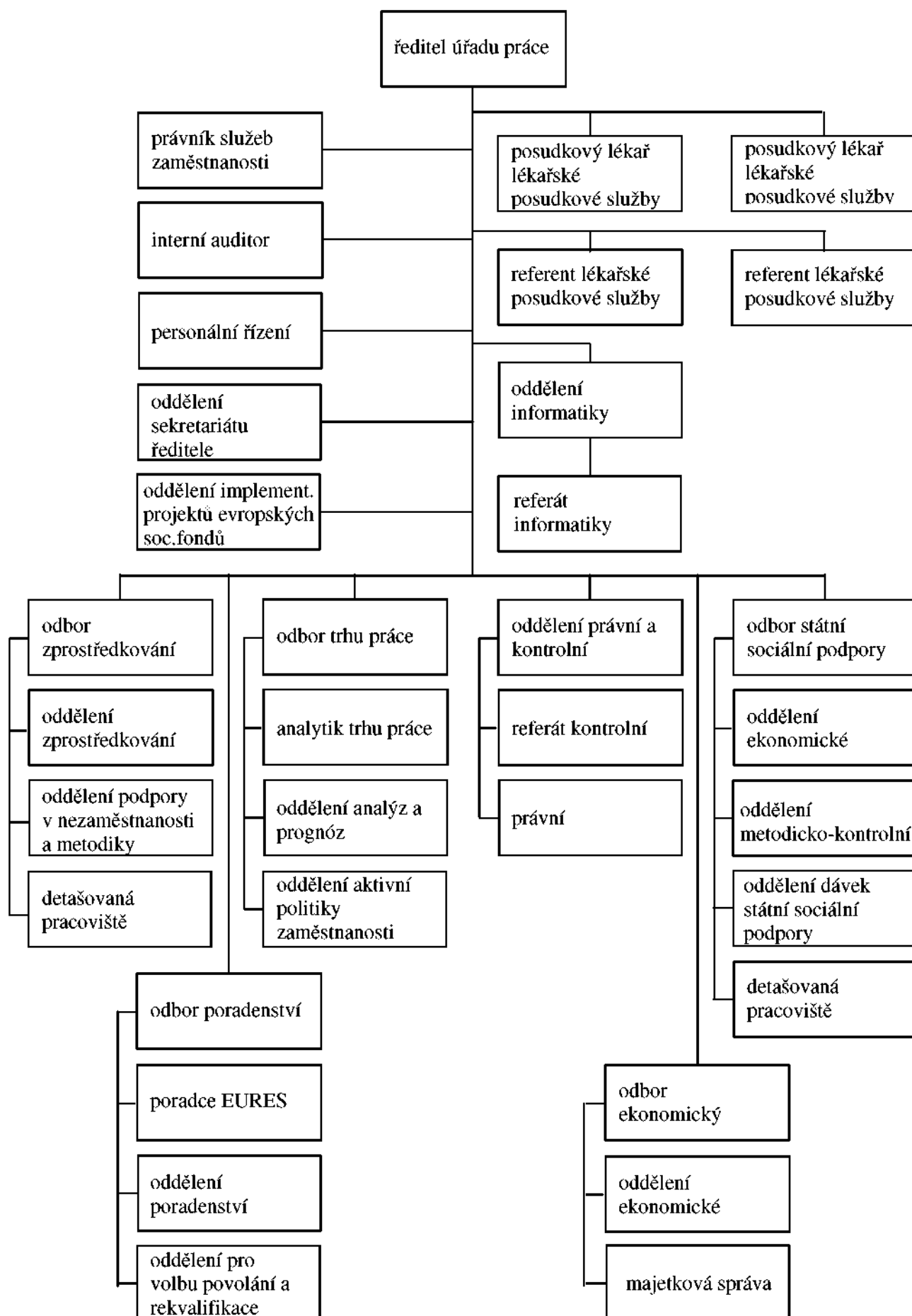
Zákon č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

11 Seznam příloh

Příloha č. 1: Struktura úřadu práce

Příloha č. 2: Otázky – řízený rozhovor

Struktura úřadu práce

Otázky – řízený rozhovor

1) Váš věk je ?

- a) do 18 let
- b) 19 let - 29 let
- c) 30 let - 39 let
- d) 40 let - 49 let
- e) 50 let a více

2) Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) základní, nebo nižší
- b) střední vzdělání s výučním listem
- c) střední odborné učiliště s maturitou
- d) střední škola s maturitou
- f) vyšší odborná škola
- g) vysokoškolské

3) Jste:

- a) svobodný/á
- b) ženatý/vdaná
- c) rozvedený/á

d) vdovec/vdova

4) Jak dlouho jste v evidenci uchazečů o zaměstnání ?

a) 1 rok až dva roky

c) 2 roky až 5 let

d) déle než 5 let

5) Požádal/a jste si sám/a o rekvalifikaci na úřadu práce?

a) ano

b) ne

6) Byl/a by jste ochoten/a nastoupit do jakéhokoli zaměstnání ?

a) ano

b) ne

jestli ne, uveďte důvody.....

7) Jste ochoten/a dojíždět za prací ?

a) ano

b) ne

8) Co vedlo k Vaší nezaměstnanosti ?

- a) ztráta zaměstnání z důvodu rozvázání pracovního poměru, snižování stavu zaměstnanců
- b) ztráta zaměstnání z důvodu porušení pracovní kázně
- c) propuštění ve zkušební době
- d) odešel/a jste sám/a z důvodu náročné práce
- e) odešel/a jste sám/a z důvodu nevhodné pracovní doby
- f) jiné

9) Je dle Vašeho mínění podpora nezaměstnaných ze strany státu dostatečná?

- a) zcela nedostačující
- b) nedostačující
- c) dostačující
- d) zcela dostačující

10) Co tvoří Vaše příjmy? Je možné odpovědět na více odpovědí najednou.

- a) příjem ze závislé činnosti manžela/ky (druha, družky)
- b) podpora v nezaměstnanosti
- c) dávky státní sociální podpory
- d) dávky hmotné nouze (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení)
- e) příležitostní příjem
- f) prodej sběru do sběrných surovin

g) jiné

11) K čemu jste byl/a nezaměstnaností donucen/a? Můžete odpovídat více možností najednou, které se týkají Vaší osoby.

a) vyměnit byt za byt nižší kategorie nebo menší

b) prodat auto

c) prodat majetek

d) nastěhovat se do společné domácnosti k rodičům

e) omezit značně jídelníček o zeleninu, ovoce a maso

f) zadlužit se

e) jiné

f) k ničemu

12) Co Vám nezaměstnanost vzala? Odpovězte na možnosti, které se týkají Vaší osoby.

a) optimismus

b) finanční nezávislost

c) standardní životní úroveň

d) pocit vlastní potřeby

e) pocit důležitosti

f) manželství

g) smysl života

h) možnost žít podle svých představ

i) pocit někam patřit

j) zdraví

k) jiné

13) Cítíte se někdy vzhledem k dlouhodobé nezaměstnanosti pro společnost:
Můžete odpovídat na více možností najednou, které se týkají Vaší osoby.

- a) méněcenný/á
- b) nepotřebný/á
- c) zbytečný/á
- d) ukřivděný/á
- e) nic z toho

14) Dostal/a jste se v době nezaměstnanosti do střetu se zákonem ?

- a) ano
- b) jestli ano, myslíte si, že jediným důvodem byla právě nezaměstnanost ?
- c) ne
- d) nechci odpovídat

15) Jestli jste v otázce č. 14 odpověděl/a ano, můžete blíže specifikovat:

- a) přestupek
- b) krádež
- c) trestný čin s trestní sazbou do 2 let odnětí svobody
- d) trestný čin s trestní sazbou do 5 let odnětí svobody
- e) jiné.....